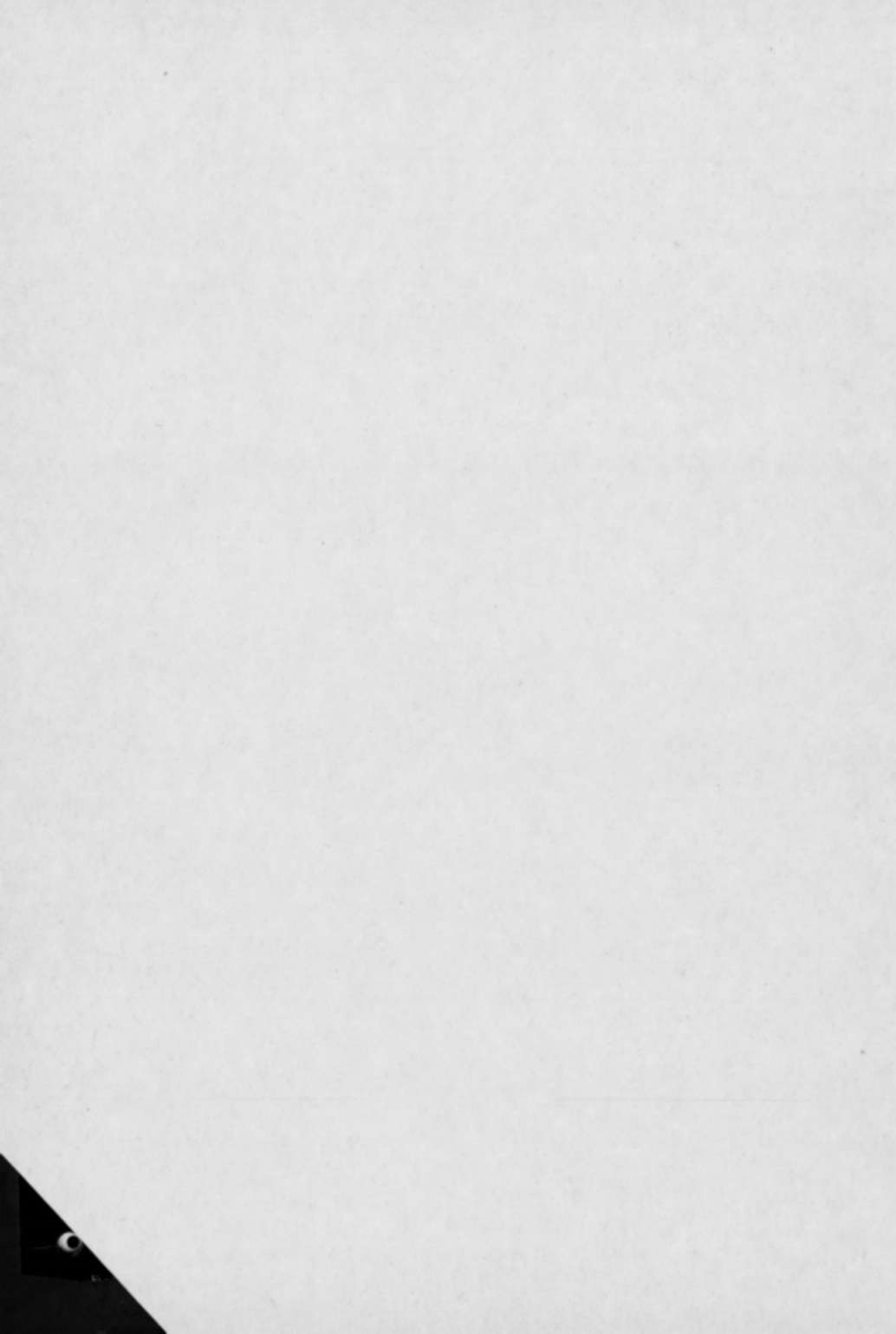

*socialno
delo*

**časopis za teorijo
in prakso**

LETNIK 22 (1983)
ŠTEV. 1

SOCIETAS BELGA - SOCIÉTÉ BELGE - BELGISCHE MAATSCHAPPIJ

1920/21 - 1921/22

1920/21 - 1921/22
1920/21 - 1921/22

1920/21 - 1921/22
1920/21 - 1921/22

1920/21 - 1921/22
1920/21 - 1921/22

1920/21 - 1921/22
1920/21 - 1921/22

1920/21 - 1921/22
1920/21 - 1921/22

1920/21 - 1921/22
1920/21 - 1921/22

1920/21 - 1921/22
1920/21 - 1921/22

1920/21 - 1921/22
1920/21 - 1921/22

1920/21 - 1921/22
1920/21 - 1921/22

LETNIX 22 (1983)
STRV. 1

70 2549/80

Izdajajo:

Skupnost socialnega varstva Slovenije
Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo
Zveza društev socialnih delavcev Slovenije
Višja šola za socialne delavce v Ljubljani

Izdajateljski svet:

Zofka Stojanovič (predsednica), Nada Govc, Franc Hočevar,
Blaž Mesec, Maks Vezovnik

Uredniški odbor:

dr. Franci Brinc, Marija Cigale, Franc Hočevar,
Blaž Mesec, Jože Valenčič

Glavni in odgovorni urednik:

Blaž Mesec

Lektorica: Marta Kocjan-Barle

Naslov uredništva: Ljubljana, Saranovičeva 5
tel. 310-702 in 311-250

Naročnine in druge informacije:

Skupnost socialnega varstva Slovenije
Ljubljana, Kidričeva 5, tel. 217-900
tekoči račun: 50100-649-90051

Časopis izhaja štirikrat letno, praviloma ob koncu
vsakega četrletja

Letna naročnina:

- za delovne organizacije	240 din
- za posameznike in društva	150 din
- za študente	80 din
- za tujino	360 din

Izvedba: Birografika BORI, Ljubljana

UDK 304 + 316/362

UDC 304 + 316/362

V S E B I N A

stran

UVODNIK

- Blaž Mesec

Preloženo na 1991 ?

2

CLANKI

- Gabi Čačinovič-Vogrinčič, Blaž Mesec,
Vida Milošević, Bernard Stritih, Pavla
Repoša-Tanjšek, Maja Vojnovič
Visokošolski program socialnega dela:
resnična ali namišljena potreba?

12

- Maja Vojnovič, Andreja Črnak-Meglič
Vloga in učinek socialne pomoči,
kot konkreten raziskovalni problem

25

KNJIŽNA OCENA

Socialni rad - juče, danas, sutra - Beograd 1982

43

POROČILA

Petindvajset let Višje šole za socialne
delavce v Beogradu

49

Iz Informacije o opravljanju strokovnih izpitov
delavcev, ki opravljajo naloge na področju so-
cialnega varstva

54

IZ TUJIH REVIJ

58

SEZNAM DIPLOMSKIH NALOG, KI JIH JE KNJIŽNICA
ISSD PREJELA V LETU 1981 - I. DEL

67

70 2549/90

PRELOŽENO NA 1991?

Pred koncem leta 1982 je strokovni svet posebne izobraževalne skupnosti za družboslovje dokončno oblikoval predlog zasnov vzgojnoizobraževalnih programov usmerjenega višje- in visokošolskega izobraževanja na področju družboslovja, kamor sodi tudi socialno delo. O tem predlogu, ki je sedaj v javni razpravi, bo nato razpravljala in sklepala skupščina posebne izobraževalne skupnosti za družboslovje. Tako bo odločeno o usodi izobraževanja socialnih delavcev v naslednjem petletnem obdobju, to je od 1986 do 1990.

Strokovni svet bo skupščini posebne izobraževalne skupnosti za družboslovje predlagal naslednje programe s področja socialnega dela:

1. Program za socialno delo na stopnji višje šole; program je enovit, tj. brez dosedanjih smeri za socialno in kadrovsko socialno delo, in vodi do poklica socialni delavec. Preprosteje povedano, gre za sedanji višješolski program kot ga izvaja VŠSD, le da ne bo več delitve na smeri.
2. Program sociologija - smer za socialno delo na visoki stopnji; program vodi do poklica diplomirani sociolog smeri za socialno delo. Gre za program kot ga že sedaj izvaja FSPN in v katerega se vpisujejo poleg študentov sociologije tudi socialni delavci.
3. Programi specializacije po končani višji šoli za socialne delavce: socialno delo na področju vzgoje in izobraževanja, v zdravstvu, organizacijah združenega dela, lokalnih skupnostih, ter delo z družino in starejšimi občani.
4. Program specializacije za socialno delo po končani Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

V predlogu programskih zasnov je v vrstici, kjer je naveden naziv programa socialnega dela na višji stopnji, ob robu opomba, da se pripravlja program ^{VIS} socialni delavec za potrebe izobraževanja po letu 1990. Podobna pripomba je v vrstici, kjer je naveden naziv programa sociologija - socialno delo. To pomeni, da je v dolgotrajnem in odločilnem postopku oblikovanja predloga programskih zasnov izpadel predlog visokošolskega programa socialnega dela, ki naj bi vodil do poklica diplomirani socialni delavec in ki naj bi se začel v letu 1986, potem ko je bil v tej ali oni verziji osnutka predloga že vključen.

Končni predlog vključno z opombami, je trenuten rezultat številnih silnic, ki so ga oblikovale, med drugim tudi nemajhnega truda, ki so ga vložili delavci VSŠD in nekateri drugi delavci na področju socialnega varstva, da bi že po letu 1985 stekel visokošolski program socialnega dela. Ti dve opombi ne pomenita ustrezne mere ne za trud, ki je bil vložen, ne za težo argumentov, ki so podpirali predlog visokošolskega programa. A kot kaže, je bil tudi tokrat argument moči pomembnejši od moči argumentov. Ko pravimo "trenutni rezultat" je treba, žal, dodati, da bo ta trenutek trajal osem let, ob tem ko ni razen opombe ob robu nobenega zagotovila, da bo po osmih letih uresničeno to, kar je bilo sedaj zavrjeno.

Kot je znano, je Višja šola za socialne delavce predložila strokovnemu svetu posebne izobraževalne skupnosti za družboslovje osnutek programskih zasnov za socialno delo, ki je predvideval naslednje programe:

1. Enovit (brez smeri) vzgojnoizobraževalni program za pridobitev izobrazbe na stopnji višje šole; program naj bi vodil tako kot do sedaj do poklica socialni delavec.
2. Kot drugega je predlagala enovit vzgojnoizobraževalni program za pridobitev izobrazbe na stopnji visoke šole, ki naj bi bil nadaljevanje višje stopnje. Ta program naj bi vodil do poklica diplomirani socialni delavec.

3. Poleg teh dveh programov je predlagala nekaj programov izpopolnjevanja strokovne izobrazbe in specializacij po višji šoli. Po sodbi Višje šole za socialne delavce bi realizacija tega predloga pomenila celovito, strokovno utemeljeno, smiselno in dolgoročno rešitev vprašanja o sistemu izobraževanja socialnih delavcev.

V primerjavi s sedanjim sistemom izobraževanja socialnih delavcev bi bile novosti naslednje: na višji šoli ne bi bilo več dveh smeri, tj. za socialno delo in za kadrovsko socialno delo; uvedli bi nov visokošolski program, ki bi vodil do poklica diplomirani socialni delavec; uvedli bi programe specializacij po višji šoli, kasneje pa tudi po visoki. Predlog dopušča smer socialno delo v okviru sociologije kot smiselno usmeritev za sociologe.

Šola je ta predlog obširno utemeljila (del te utemeljitve je v članku Visokošolski program socialnega dela: resnična ali namišljena potreba, v tej številki) in s predlogom in utemeljitvijo seznanila širok krog institucij in posameznikov: pristojne organe PISA za družboslovje, SISA za izobraževanje SR Slovenije, Univerzo Edvarda Kardelja v Ljubljani, Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo, SIS socialnega varstva in SIS socialnega skrbstva SR Slovenije, Zvezo društev socialnih delavcev, Komite za zdravstveno in socialno varstvo, Komite za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo, Zavod za šolstvo SRS, RK SZDL in RS ZS Slovenije.

Na posvetovanje, ki ga je o tem vprašanju priredila šola (15.4. 1982) so bile vabljeni tudi vse zgoraj navedene institucije. Udeležili so se ga poleg delavcev šole, in predstavnikov institucij s področja "sociale" le še predstavnik Fakultete za sociologijo in Univerze Edvarda Kardelja. Predstavnikov obeh izobraževalnih skupnosti, komiteja za izobraževanje in zavoda za šolstvo ni bilo. Tako se je pogovor odvijal v glavnem znotraj "sociale", kjer smo lahko ugotovili visoko stopnjo skladnosti s predlogom šole, nismo pa slišali kaj dosti veljavnih nasprotnih argumentov, prav nobene pa s strani tistih, ki so bili vabljeni, pa niso prišli.

Razpravo o predlogu šole so uvrstili na dnevne rede svojih rednih sej Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo, Svet za zdravstveno varstvo in socialno politiko pri RS Zveze sindikatov, sekretariat sveta za socialno politiko pri RK SZDL in IO Zveze društev socialnih delavcev. Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo je na svoji 21. seji (31.3.1982) po razpravi ugotovil, "da je glede na potrebe združenega dela ter novih vsebin dela na področju socialnega varstva nujno oblikovati programe na področju socialnega varstva za opravljanje naslednjih del in nalog ...".

Navedeni so nazivi: diplomirani socialni delavec (zahtevnostna stopnja VII. 1 ali visoka), diplomirani socialni delavec - specialist (stopnja VII.2), socialni delavec (VI. 1 ali višja) in socialni delavec - specialist (VI.2). Republiški komite je tudi pred zadnjo razpravo o predlogu programskih zasnov na strokovnem svetu ponovno obvestil ta svet o svojem stališču, potem ko je ugotovil, da omenjenih predlogov komiteja ni upošteval. "Zato ponovno utemeljujemo potrebo po izobraževanju delavcev za delo na področju socialnega varstva, tako v obliki specializacij kot tudi na visoki stopnji izobraževanja," je zapisano v dopisu Izobraževalni skupnosti Slovenije (15.12.1982).

Svet za zdravstveno varstvo in socialno politiko RS Zveze sindikatov Slovenije je podprl predlog Višje šole: "Svet je sklenil, da podpre prizadevanja VŠSD za vsebinsko izpopolnitev programske zasnove vzgojno-izobraževalnih programov za socialno delo. Izhajal je iz dejstva, da se je vsebina socialne politike in socialnega dela v primerjavi z nekdanjim ozko skrbstvenim pojmovanjem te problematike v dvajsetih letih obstoja šole precej razširila".

Sekretariat Sveta za socialno in zdravstveno politiko pri Predsedstvu RK SZDL Slovenije je bil bolj zadržan. V razpravi (bila j# 29.9.1982) je bilo poudarjeno, stoji v dopisu, "da je predlog oz. pobuda Višje šole za socialne delavce v načelu utemeljena, zato jo je sekretariat podprl, vendar pa je potrebno problematiko celoviteje prikazati. Predvsem je treba izhajati iz potreb združenega dela in dolgoročnega planiranja. Oceniti je treba, kakšen profil socialnega delavca dejansko potrebujemo, kolikšne so

potrebe in kolikšne lahko načrtujemo za prihodnje ter na teh osnovah določiti oz. se zavzeti za spremembo študija". Ob tem je bilo prav na tej seji pojasnjeno, da je med drugimi tudi pristojni komite že ocenil, da dejansko potrebujemo profil "diplomirani socialni delavec" z visoko izobrazbo in da ga potrebuje prav združeno delo.

Na usklajevalnih sestankih s Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo (4. in 5. II.1982) smo - kot je razvidno iz zapisnika o sestankih - "ugotovili, da je FSPN predlagala v osnutek programskih zasnov smer za socialno delo v okviru VIP sociologija (VIS), ki vodi do poklica diplomirani sociolog smeri za socialno delo; VŠSD pa enovit VIP socialno delo (VIS), ki vodi do poklica diplomirani socialni delavec; da sta oba programa odgovor na družbene potrebe - na eni strani po dvigu izobrazbene ravni za vključitev v delo na področju strokovnega socialnega dela, na drugi strani za vključitev v delo sociologov na področju socialne politike in socialnega varstva; da se predlagana programa vsabinsko ne podvajata in torej ni mogoče enega nadomestiti z drugim; program sociologija - socialno delo namreč ne zagotavlja vsebinsko ustrezne izobrazbe za vključitev v delo v poklicu diplomirani socialni delavec; za izvajanje programa socialnega dela VIS, ki ga predlaga VŠSD, pa po stališču strokovnega sveta PIS za družboslovje v sedanjem položaju ni mogoče zagotoviti ustreznih pogojev". Šoli sta se sporazumeli o nadaljnjem sodelovanju pri razvijanju obeh predlaganih programov.

Od razprav, v katerih smo sodelovali, so bile predvsem pomembne razprave v strokovnem svetu, ki je imel tudi najbolj odgovorno nalogo izdelati dokončni predlog programskih zasnov za skupščino poselne izobraževalne skupnosti za družboslovje.

Razprava je seveda potekala v znamenju prilagajanja na stabilizacijski položaj in uresničevanje zahteve po racionalizaciji vzgojnoizobraževalnih programov, kar je pomenilo skrajno previd-

nost pri uvajanju novih programov in strogo spoštovanje načela "en program za en poklic", ki naj bi izključilo vsakršno podvajanje programov. V razpravi sta se pojavljala v glavnem dva argumenta proti predlogu VŠSD:

1. da Višja šola za socialne delavce v Ljubljani nima strokovnih pogojev za izvajanje visokošolskega programa in
2. da se predlagani program podvaja z obstoječim programom sociologija - socialno delo na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

Oba ta ugovora sta šibka. Višja šola za socialne delavce je oblikovala svoj predlog v okviru akcije oblikovanja in sprejemanja zasnov vzgojnoizobraževalnih programov, ko je bilo treba povedati, katere programe potrebujemo, na kakšni stopnji in za katere poklice. Šola je predlagala program, ne izvajalcev. Skupščina posebne izobraževalne skupnosti PISA za družboslovje bo odločala o tem, ali bomo v Sloveniji po letu 1985 imeli program socialnega dela na visoki stopnji ali ne, ne bo pa še odločala o tem, kdo ga bo izvajal. Zato se argument o takšni ali drugačni strokovnosti te ali one šole ne nanaša na predmet, o katerem je v tem trenutku potrebno odločiti.

Ugovor, da se predlagani program in obstoječi program sociologija - socialno delo podvajata, preprosto ni v skladu z dejstvi, kar smo utemeljili z navajanjem predmetov, ki sestavljajo ta program. Poleg tega sta obe šoli kot v prvi vrsti pristojni strokovno presojati sestav svojih predmetnikov in porazdelitev vsebin ter možna prekrivanja skupaj ocenili, da se oba sporna programa ne podvajata.

Čeprav torej nobeden od osnovnih ugovorov proti predlaganemu programu ne velja, se predlog šole ni prebil na strani končne verzije programskih zasnov, kot jih predlaga strokovni svet.

Ta ugotovitev nas pripelje do vprašanja o tem, kako je potekala razprava, da je bil lahko njen izid izsiljen s tako šibkimi argumenti. Če izvzamemo omenjeno posvetovanje o tem vprašanju, in morda še to ali ono mnenje, bolj med zagovorniki kot med nasprotniki, se ne v strokovnem svetu ne na drugih mestih ni razpravljalo o razlogih, ki jih je šola navedla v utemeljitvi svojega predloga. Kot da je obsežna utemeljitev dekoracija, namenjena simboliziranju pomembnosti celotnega dogajanja. To besedilo je bilo pisano z namenom, da bi se o njem razpravljalo. Razpravljati o njem pa bi seveda pomenilo soočiti se s stvarnostjo, analizirati, razmišljati in se razumno odločati. To pa bi bilo v tem primeru vsekakor manj udobno in bolj tvegano kot pritrditi večinskemu ali vplivnemu mnenju ali na kakem vrhu dogovorjeni politiki. Samo ilustracija: niti enega pisnega ugovora proti konkretnim argumentom, navedenim v utemeljitvi, nismo zasledili. Pa bi jih upravičeno pričakovali, saj so bili ti argumenti jasno in razločno zapisani in poslani na naslove kompetentnih ustanov in posameznikov.

2. Razprava je ves čas potekala v znamenju gesla "nikar nobenega širjenja programov in uvajanja novih". To geslo je spremljalo prepričanje, tudi javno izraženo, da so težnje po širjenju programov in uvajanju novih predvsem taktika, s katero si skušajo vzgojnoizobraževalne ustanove zagotoviti sredstva za obstoj v obdobju recesije. Ali gre v konkretnem primeru, o katerem razpravljamo, dejansko za te vrste težnje in taktiko, se ni potrudil analizirati nihče. Če bi to storil, bi moral pač odkriti dejansko potrebo po podaljšanju šolanja za socialne delavce (ki je pred desetimi leti že trajalo en semester več kot danes).

3. Kljub izrecnemu in jasnemu opozorilu, ki je spremljalo začetek razprave o programskih zasnovah visokega izobraževanja v strokovnem svetu, naj se sodelujoči zavedajo, da je njihova naloga presoditi upravičenost programov in da se bo kasneje razpravljalo o njihovih izvajalcih, so bili dejanski predmet razprave, pogajanj

in "usklajevanj" problemi obstoja, širjenja in krčenja šol. Predlog Višje šole za socialne delavce, da bi se uvedel visokošolski program socialnega dela, so interpretirali kot težnjo, da bi ta šola "prerasla" v fakulteto, kljub temu, da se je šola v utemeljitvi svojega predloga in kasneje domala ob vsaki priložnosti, ki ji je bila dana, lede tega jasno opredelila in zaničala, da bi bil to njen osnovni cilj.

4. Razprava o programskih zasnovah je bila le prvi korak - tega ne smemo pozabiti - pri uvajanju usmerjenega izobraževanja v visoko šolstvo, prvi korak šolske reforme torej. Ob koncu prve faze smo iz odgovornih ust slišali, da si je "v tej situaciji treba prizadevati za status quo" to je, za ohranitev obstoječih programov in smeri. Geslo samovščečno premetene "Realpolitik" v jeku reformnih prizadevanj! Žal je obveljalo! Močni so kaj malega pridobili, šibki tu in tam kaj izgubili (kot npr. VŠŠD). V celoti pa je po prvem odločilnem koraku reforme ostalo v glavnem vse po starem.

Omeniti je potrebno še eno okoliščino, ki je vplivala na tak izid kot je, to je na zastopanost uporabnikov v posebni izobraževalni skupnosti za družboslovje. Tako kot so npr. v zdravstvu predvsem zdravstvene organizacije neposredni uporabniki kadrov, ki jih izobražujejo in vzgajajo zdravstvene šole, so neposredni uporabniki kadrov, ki prihajajo iz šole za socialne delavce, predvsem organizacije na področju socialnega skrbstva in varstva. V organiziranosti obeh izobraževalnih skupnosti, zdravstvene in družboslovne, pa so pomembne razlike. Zbor uporabnikov v posebni izobraževalni skupnosti za zdravstvo sestavljajo v resnici delegati zdravstvenih organizacij, medtem ko so delegati "socialne" v družboslovni skupnosti prav na redko posejani v zboru uporabnikov. Tako o izobraževanju za socialno delo v resnici ne odločajo v prvi vrsti dejanski neposredni uporabniki teh kadrov tj. delegati iz centrov za socialno delo, socialnih zavodov, šol itd. ampak v glavnem delegati z drugih področij.

Izid je torej znan: do 1990. leta še ne bo visokošolskega programa socialnega dela; predlog Višje šole za socialne delavce ni prodril. Kaj to pomeni za prihodnost vzgoje in izobraževanja socialnih delavcev in za strokovno socialno delo? Pomeni vedno večji razkorak med zahtevnostjo del in nalog, med vse pomembnejšimi in bolj številnimi pristojnostmi, ki jih imajo socialni delavci, in zahtevano ter tudi edino dosegljivo izobrazbo za vključitev v to delo. Pomeni slabše opravljeno delo in vse več tarnanja nad neusposobljenostjo socialnih delavcev ter kompetenčne konflikte. Zato ostaja uvedba visokošolskega programa socialnega dela, ki vodi do poklica diplomirani socialni delavec, še naprej prvi cilj na tem področju v naslednjih letih.

Ob tem pa ne gre zanemariti dveh pomembnih dejstev. Pridobili smo šest programov specializacij po končani višji šoli. Za te programe sicer še sploh ni jasno, kdo jih bo plačeval; prav verjetno tako kot do sedaj programe izpopolnjevanja strokovne izobrazbe udeleženci sami oziroma njihove organizacije, čeprav je bilo v začetku mišljeno drugače. Vendar pa so - ne glede na to sicer hudo sitno okoliščino - ti programi odprta možnost, ki jo velja dobro izkoristiti. So nadaljevanje izobraževanja (sicer v drugi obliki kot pri štiriletnem programu za pridobitev izobrazbe), kar pomeni, da je v resnici možno z njimi izpopolniti znanje. Imajo to prednost, da se vanje vključujejo socialni delavci iz dela, z izkušnjami pri strokovnem delu, občutljivi za probleme, odprti in kritični učenci, skratka, ti programi omogočajo tesno zvezi med teorijo in prakso. Za šolo in učitelje pomenijo pripravo na programiranje vsebine visokošolskega študija, hkrati pa že tudi ustvarjanje kadrovskega in organizacijskega zaledja za visokošolski program.

Drugo pomembno dejstvo je, da sodelovanje učiteljev VŠSD in FSPN pri izvajanju programa sociologija - socialno delo normalno poteka in da sta se obe šoli sporazumeli, da si bosta prizadevali v

prihodnje razvijati oba programa: tega, ki naj bi usposabljal za poklic diplomirani socialni delavec, in tistega, ki usposablja za poklic sociolog smeri za socialno delo. Dogovor o sodelovanju zavezuje. Terja dejansko medsebojno priznanje, predvsem priznanje specifičnosti socialnega dela ne le kot družbene dejavnosti in stroke, ampak tudi kot znanstvene discipline, terja iskrenost in dobronamernost, potrpežljivost in prilagajanje obeh strani, hkrati pa jamči strokovno kakovostno zasnovo vsebine programa in njegovo izvajanje.

Optimisti pravijo, da je to, kar se je izcimilo, boljše od tistega, kar smo želeli; pesimisti pravijo, da smo izgubili še tisto, kar smo imeli in da nam bodo prej kot v petih letih pobrali še preostanek. Realisti pravijo, da smo dosegli največ, kar je bilo v teh pogojih mogoče doseči. Delavci pravijo, da si bo treba to dobro ogledati in pljuniti v roke.

Blaž Mesec

VISOKOŠOLSKI PROGRAM SOCIALNEGA DELA: RESNIČNA ALI
NAMIŠLJENA POTREBA?

Gabi Čačinovič-Vogrinčič, Blaž Mesec, Vida Milošević,
Bernard Stritih, Pavla Rapoša-Tajnšek, Maja Vojnovič

Razvoj stroke je tudi razredno vprašanje

Potreba po razvoju strokovnega socialnega dela izvira iz razvojnih družbenih procesov, kot sta npr. procesa industrializacije in urbanizacije, ki povzročajo na eni strani razpad tradicionalnih odnosov, značilnih za ruralno družbo, predvsem odnosov tradicionalne solidarnosti in vzorcev medsebojne pomoči v razširjeni družini in vaški skupnosti, na drugi strani pa - tudi kot posledico tega razpada - vrsto socialnih problemov, značilnih za urbanizirane družbe, kot so prestopništvo, alkoholizem, delovna invalidnost, dezorganizacija družine in druge. Starodavna družbena institucija medsebojne pomoči v stiskah in skrbi za šibke, prizadete in ogrožene člane skupnosti se preoblikuje. Vlogo pobudnika, organizatorja in neposrednega izvajalca pomoči v socialnih težavah prevzamejo posebej za ta namen usposobljeni strokovnjaki - socialni delavci, ki delujejo v različnih organizacijskih okvirih. Družbena institucija medsebojne pomoči je bila tako podvržena enakim procesom preoblikovanja kot pred njo druge urejene, normativno regulirane in po določenih vzorcih ponavljajoče se družbene dejavnosti (institucije), npr. zdravljenje in skrb za bolne ter vzgoja in izobraževanje. V primerjavi z navedenima dejavnostima se je na področju socialnega varstva proces poznavanja in postrokovljanja začel kasneje kot v zdravstvu in vzgoji, kar je treba pripisati določenim zakonitostim družbene strukture in dinamike, ne nazadnje razredni naravi dosedanjih družb, v katerih so bile "socialne" težave in stiske značilne za zatirane razrede, skrb za reševanje socialnih problemov pa je bila odvisna od interesov vladajočih razredov. Iz tega interesa izvirajoča dediščina razredne družbe, njene institucije in njena zavest še danes vplivajo na naše nazore o relativni pomembnosti posameznih dejavnosti in na njihove "realne" možnosti nadaljnjega razvoja.

Poleg tega se socialno varstvo v okviru razvojne politike še vedno obravnava kot čista "poraba", ki da zgolj bremeni materialno osnovo družbe, ne da bi prispevala k socialnemu in ekonomskemu razvoju družbe. Takšno pojmovanje, ki se pojavlja tudi na drugih področjih socialne politike, ohranja podrejeni položaj socialne politike v odnosu do ekonomske in zavira reševanje družbenih protislovij, ki so posledica neusklajenega razvoja na ekonomskem in socialnem področju. Hkrati s tem se tudi socialnemu delu pripisuje obrobni položaj in se ne upošteva njegove preventivne in razvojne funkcije, t.j. njegovega prispevka k izboljšanju življenjskih in delovnih pogojev vseh ljudi in k razvoju vsakega posameznika. Abstraktno ločevanje kurativne, preventivne in razvojne funkcije vodi do doktrinarskih sporov, v katerih se spregleduje, da je socialno delo po svoji bistveni funkciji v družbi preventivno in razvojno. S socialnim delom ljudem v življenjskih stiskah in prelomnicah, ki nastajajo v družini, pri delu, in drugod zaradi naravnih in družbenih vzrokov, pomagamo z namenom, da ne bi prišlo do nepopravljive škode za človekovo zdravje, do resnih motenj pri delu, do ekonomske prikrajšanosti, do hujših kršitev pravnih norm in drugih pojavov, ki ogrožajo človekovo zdravje in družbeni položaj in s tem njegove zmožnosti tvornega vključevanja v proizvodni proces in družbeno življenje.

Stroka in veda o pomoči v stiskah in ob prelomnicah

Predmet socialnega dela so tiste življenjske situacije, v katerih posamezniki ali skupine ne morejo mobilizirati svojih sposobnosti za uspešno življenje in delo ter za doseganje relativne osebne sreče. Z drugimi besedami bi lahko rekli, da so predmet socialnega dela tiste situacije, v katerih je otrožena reprodukcija posameznikovih življenjskih, delovnih in socialnih potencialov zaradi motenj v odnosih med posameznikom in njegovim družbenim okoljem.

Socialno delo pojmuje torej najprej kot stroko, katere praktični smoter je:

1. neposredna pomoč posameznikom in skupinam v socialnih težavah,
2. posredna pomoč z vzpodbujanjem, podpiranjem, organiziranjem in spremljanjem procesov medsebojne samopomoči v skupnostih in procesov, ki izboljšujejo kvaliteto življenja;
3. sodelovanje pri ugotavljanju vzrokov za pojave, s katerimi se ukvarja ter pri definiranju in uresničevanju strategije družbenega razvoja. To delo temelji na znanstveni osnovi, ki se oblikuje iz teoretičnih spoznanj različnih ved, spoznanj, ki so relevantna za razumevanje procesov medsebojne pomoči in zlasti iz znanstvene evaluacije samega praktičnega socialnega dela in njegovih učinkov. To pomeni, da pojmujeemo socialno delo tudi kot znanstveno disciplino, katere predmet so na eni strani različna stanja socialnih težav, na drugi strani pa družbeni ukrepi za premagovanje teh stanj, ali krajše: njen predmet so procesi nudenja pomoči ljudem v težavnih življenjskih položajih.

Priporočilo konference socialnih delavcev: štiriletno izobraževanje

Tako pojmovano socialno delo se je začelo v SFRJ uveljavljati v petdesetih letih, hkrati se je oblikoval tudi sistem izobraževanja socialnih delavcev. Sprejet je bil enoten koncept socialnega dela in izobraževanja socialnih delavcev v skladu s potrebami in posebnostmi naše družbe, zlasti s sistemom in cilji naše socialne politike. Kljub obilju tujih zgledov, saj so šole za socialno delo v mnogih državah, v razvitejših v okviru univerzitetnega študija, ki omogoča pridobitev najvišjih akademskih stopenj, smo za programe usposabljanja socialnih delavcev že od samega začetka oblikovali svojevrsten koncept, ki temelji na specifičnosti naše družbe. Nova stroka se je sorazmerno hitro uveljavila in se postopoma širila na nova področja, tako da se socialni delavci zaposlujejo danes praktično povsod, kjer ljudje žive in delajo. V Resoluciji X. Kongresa ZKJ o nalogah komunistov na področju socialne politike je izraženo naslednje stališče: "Socialno delo mora napredovati kot specifična dejavnost pri uresničevanju smotrov socialne politike in humanizacije življenjskih in delovnih razmer".

Do 1971. leta so se socialni delavci izobraževali na višjih šolah za socialno delo v Zagrebu, Beogradu, Ljubljani, Sarajevu, Skopju in nekaj časa tudi v Novem Sadu. Sprva so te šole imele status posebnih upravnih šol, socialni delavci pa so bili obravnavani kot poseben profil upravnih delavcev. Z razvojem praktičnega socialnega dela je postalo očitno, da gre za dva, po delovnih področjih, problematiki, organizacijski vezanosti in metodah dela različnega profila, čeprav tudi danes socialni delavci na nekaterih področjih še izvajajo nekatere upravne naloge. Takšno smer razvoja je nakazala že Prva jugoslovanska konferenca za socialno delo v Beogradu 1960. leta, ki je kodificirala specifičnosti strokovnega socialnega dela in temeljna vsebinska področja izobraževanja za socialno delo.

V manj kot dvajsetih letih je bila prva faza v razvoju socialnega dela in izobraževalnega sistema za socialno delo sklenjena. Stroka se je v začetku sedemdesetih let znašla pred vse večjimi in novimi zahtevami, ki so izvirale iz spremenjenega značaja socialne problematike, v kateri niso več prevladovale posledice vojne in revščine, pač pa posledice naglih razvojnih procesov, prestrukturiranja gospodarstva, migracij in razpada tradicionalnih družbenih vezi. Spremljanje in usmerjanje družbenega razvoja je postalo pomembno področje delovanja, pri katerem postajata ekonomska in socialna politika enakovredno sestavna dela, še več, mehanizmi ekonomske politike morajo v končnem cilju koristiti uresničevanju ciljev socialne politike. Zmanjšala se je vloga države in njenih organov, ki so bili v prvem obdobju povojnega razvoja odločujoči dejavniki na področju socialne politike. S tem, ko postajajo delavci v združenem delu nosilci odločanja o celotni družbeni reprodukciji, se tudi na tem področju hitreje razvijajo samoupravni odnosi in proces podružbljanja, v katerem postaja človekova lastna aktivnost, rezultati njegovega dela ter medsebojna solidarnost osnova za zagotavljanje socialne varnosti in doseganje večje blaginje. Navedeni premiki so zahtevali od socialnih delavcev globlje razumevanje družbenih procesov ter

uprabo novih, bolj občutljivih in bolj raznolikih metod, ki zagotavljajo ne le ustrežnejše obravnavanje človekovih življenjskih stisk, temveč tudi uveljavljanje samoupravnega družbenoekonomskega položaja delovnih ljudi in občanov pri urejanju življenjskih in delovnih razmer v temeljnih samoupravnih skupnostih in organizacijah ter širši družbi.

Postalo je jasno, da v dveh letih višješolskega študija ni mogoče usposobiti socialnih delavcev za številna nova področja dela in nove naloge. Socialni delavci sami so na različne načine izražali potrebo po nadaljnjem izobraževanju. Opravljene so bile raziskave, ki so dokazovale potrebo po dograditvi izobraževalnega sistema za socialno delo. Na osnovi teh ugotovitev je prišlo v drugih republikah do pobud za oblikovanje štiriletnega študija in do nekaterih začasnih rešitev.

V skladu s sklepi III. Kongresa socialnih delavcev Jugoslavije, na Bledu 1980. leta, je Zveza društev socialnih delavcev Jugoslavije sklicala razširjeno konferenco o reformi sistema izobraževanja socialnih delavcev (Beograd, 1981). Najpomembnejši sklepi te konference so bili:

1. Naj se pri ustreznih organih in skupnostih začne postopek za enotno, kontinuirano, samoupravno in sistematično definirano štiriletno izobraževanje socialnih delavcev.
2. Naj visokošolske izobraževalne organizacije in zveze društev socialnih delavcev najdejo ustrezne rešitve za dopolnitev izobrazbe sedanjih socialnih delavcev.
3. Konferenca je dokončno opredelila družbenopolitična stališča in strokovno utemeljila potrebo po visokem izobraževanju socialnih delavcev v SPRJ in sklenila, da je na tej osnovi treba začeti postopke za oblikovanje ustreznih vzgojnoizobraževalnih programov.

Osnovni razlog za podaljšanje šolanja: zahtevnejši problemi

Potrebo po programu visoke stopnje utemeljujemo torej v prvi vrsti z razlogi, ki opozarjajo na spremenjeno naravo socialne problematike in na vse številnejše in pomembnejše pristojnosti socialnih delavcev.

Osnovna razloga se kažejo v spremembi vrste in narave socialne problematike ter v spremenjenih družbenoekonomskih pogojih, v katerih postaja nosilec socialne politike združeno delo. Reševanje novih, zapletenih socialnih problemov in vključevanje socialnih delavcev v procese podružbljanja socialne politike, planiranje socialnega razvoja in razreševanja družbenoekonomskih protislovij, ki spremljajo razvoj socialističnih odnosov, zahteva bolj poglobljeno teoretično in praktično znanje s področja ekonomije, socialologije, psihologije, pedagogike, politologije, demografije in drugih ved, obenem pa tudi boljše izdelane in bolj raznolike metode dela z ljudmi.

Dveletno splošno izobraževanje socialnih delavcev je zadoščalo, dokler je bilo potrebno zaradi posledic vojne in slabših ekonomskih razmer reševati predvsem gmotne težave ljudi. Zaradi hitrih družbenih sprememb in sprememb v načinu življenja velikih segmentov prebivalstva, se je spremenila tudi narava socialnih težav. Zmanjšalo se je število težav, ki so predvsem gmotne narave (revščina, neurejene stanovanjske razmere ipd.). Naraščajo pa tiste, ki jih povzročajo spremembe v odnosih med ljudmi, ki so posledica razpada tradicionalnih odnosov na podeželju, velikih migracij z vasi v mesta, gradnjenovih stanovanjskih sosek itd. V tej novi vrsti socialne problematike, ki bolj kot kdaj prej zadeva vse sloje prebivalstva (pomislimo na pogostost razvez, alkoholizma, probleme starejših občanov ipd.), odkrivamo zapletene sklete osebno-stnih in socialnih dejavnikov, ki so neprimerno drugačne, kot so bile nekdanje gmotne težave, ki se jih je v večini primerov res dalo rešiti z zaposlitvijo, dodelitvijo stanovanja ali z neposredno denarno pomočjo.

Pri reševanju teh novih, ponavadi zelo zapletenih socialnih problemov, posegajo socialni delavci v občutljivo področje odnosov med ljudmi in prevzemajo zahtevno vlogo svetovalcev. Predzakonsko svetovanje, svetovanje in pomoč ob razvezah, terapevtsko delo z alkoholiki, delo z madoletnimi prestopniki, delo z osebno-stno in vedenjsko motenimi otroki, z duševnimi bolniki, s težko bolnimi osebami in njihovimi svojci, pomoč pri oskrbi in negi starejših občanov, urejanje njihovih odnosov s svojci, skupnostno delo pri mobilizaciji ljudi v KS, skrb za delavce v OZD (družbena prehrana, prevoz na delo, izboljšanje delovnih pogojev, oddih in rekreacija, otroško varstvo, stanovanja itd.), pomoč pri prvi zaposlitvi, od katere je v veliki meri odvisen odnos do dela, usposabljanje in premestitve ob invalidnosti, priprava na upokojitev itd., vse to so področja dela, ki zahtevajo mnogo več znanja in spretnosti, kot ga je potrebno za oceno upravičenosti do določene materialne ugodnosti. Pa tudi upravičenost do materialnih ugodnosti ne temelji več na formalnem ugotavljanju višine prejemkov, temveč na oceni celotnih socialnih razmer posameznika ali družine.

Podružbljanje terja znanje

Za opravljanje teh strokovnih nalog, kakor tudi vloge, ki jo od stroke zahteva njeno vse večje podružbljanje, je nujno potrebno poglobljeno, predvsem pa druge vrste znanja, ki ga lahko da le visokošolski študij. S tem mislimo predvsem znanje o metodah svetovalnega in terapevtskega dela, o skupinskem delu, skupnostnem delu in specifičnih metodah raziskovanja za socialno delo. V okviru dvoletnega študija socialnega dela si je nemogoče pridobiti ustrezno znanje, ki gi omogočalo širše razumevanje družbenoekonomskih procesov, ki povzročajo družbena protislovja in neenakosti, vplivajo na nastajanje socialnih problemov in opredeljujejo možnosti za njihovo reševanje. Za uspešno sodelovanje pri načrtovanju in uresničevanju socialne politike in socialnega razvoja morajo imeti socialni delavci poglobljeno teoretično znanje in iz-

delane delovne metode oz. spretnosti, da bi lahko prispevali k humanizaciji delovnih in življenskih razmer, vzpodbujali delovno ustvarjalno in lastno aktivnost ljudi pri zagotavljanju socialne varnosti. Humanizacija dela in medčloveških odnosov v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih, vzpodbujanje medsebojne solidarnosti in odgovornosti za skupnost ter razvijanje samoupravnega interesnega pluralizma, ki je na tem področju dokaj zanemarjeno - vse to so naloge, ki zahtevajo več znanja in večje delovne napore kot administrativno reševanje problemov. Takšen način dela sili socialne delavce, da se pre selijo iz pisarn med ljudi, v njihovo življensko in delovno okolje.

Podružbljanje socialnega sela v smislu odgovornosti vsakega člana skupnosti za reševanje lastnih problemov in problemov drugih si ne moremo zamisliti brez zavestne, načrtne in organizirane družbene akcije pri osveščanju ljudi in razvijanju različnih oblik medsebojne solidarnosti. Za takšno delo pa potrebujemo poleg zavzetih družbenopolitičnih delavcev in široke mreže prostovoljnih sodelavcev tudi visoko strokovno usposobljene poklicne delavce, ki bodo vzpodbujali in omogočali sodelovanje ljudi pri načrtovanju in izvajanju razvojnih programov na tem področju. S tega vidika moramo obravnavati tudi zahteve po zaposlovanju socialnih delavcev v krajevnih skupnostih in temeljnih organizacijah združenega dela, v različnih društvih in družbenih organizacijah.

Nove pristojnosti

Analiza organiziranosti izvajalcev storitev na področju socialnega skrbstva in strokovne usposobljenosti delavcev tega področja, ki jo je izdelal Republiški komite za zdravstvo in socialno varstvo SRS za potrebe Izvršnega sveta skupščine SRS kot poročilo o izvajanju zakona o socialnem skrbstvu (aprila 1980) jasno pokaže, kako zelo in v kakšno smer se spreminjajo vsebine in oblike strokovnega socialnega dela; analiza nakazuje potrebo, da

se vsebine in oblike dela spremenijo. V letih 1975-1979 so občinske skupnosti socialnega skrbstva v skladu z novimi zakonskimi predpisi postopoma prevzele vrsto novih nalog. Leta 1976 so od Skupnosti pokojninsko invalidskega zavarovanja prevzele več tisoč zadev otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v zvezi z njihovim usposabljanjem in rehabilitacijo. Leta 1977 je bilo prenesenih iz sodišč približno 18.000 prežिवninskih zadev, ki jih je treba uskladiti z rastjo življenjskih stroškov; socialno skrbstvo je prevzelo tudi naloge s področja spre-gledov zadržkov za sklenitev zakonske zveze. Od leta 1978 je socialno skrbstvo nosilec postpenalne pomoči za okoli 8000 odpuščenih obsojencev letno in za izvajanje varstvenega nadzorstva. Leta 1979 je socialno skrbstvo prevzelo vsebinske in organiza-cijske priprave za prevzem predzakonskega, zakonskega in družin-skega svetovanja ter pravnih poskusov. Od leta 1980 občinske skupnosti socialnega skrbstva izvajajo vse naloge s tega podro-čja. Po podatkih iz poročila o ustanavljanju centrov za social-no delo pomeni to 50.000 oseb letno.

Navedene mnogoštevilne, nove in zavezujoče naloge so zahtevale drugačno organiziranost izvajalcev in njihovo izločitev iz strokovnih služb interesnih skupnosti. Zakon o socialnem skrbstvu zahteva ustanavljanje centrov za socialno delo. Do marca 1982 so bili centri ustanovljeni v 41 občinah, v preostalih proces preoblikovanja še traja. Za nas je pomembno razumeti, kako iz-redno ostro se pred socialno delo postavljajo zahteve, da se potrdi kot preventivno in razvojno hkrati. Poseganje v tako zapletene socialne probleme in na tako občutljiva področja človeškega dostojanstva in medčloveških odnosov zahteva temeljito usposobljenost za svetovalno in terapevtsko delo. Vendar ne gre zgolj za metodološki premik. Svetovalno in terapevtsko socialno delo na višji kvalitetni ravni zaostrojuje vprašanje človekove odtujenosti oz. prispevka stroke za to, da bo človek lahko v večji meri gospodar svoje usode in svojih izbir in s tem nujo podružbljanja socialnega dela. Podružbljanje socialnega dela ima svoj ekvivalent v teoretičnih in empiričnih iskanjih stroke, ki jo moramo razvijati.

Predložena analiza je nedvomno dovolj merodajna v svoji argumentaciji dogajanja na tem področju. Konkretno navaja tista področja, kjer najbolj primanjkuje znanja in kadrov. To so varstvo invalidnih oseb, resocializacije obsojencev, ki obsega tako individualno terapevtsko delo kot sodelovanje s prostovoljci v skupinski in skupnostni akciji, ki bi omogočila socialno integracijo. Novi zakon o izvrševanju kazenskih sankcij zavezuje občinske skupnosti socialnega skrbstva, da ustanovijo disciplinske center. Pred stroko se postavlja vprašanja konceptov te institucije in usposobljenosti za delo. Na tem "seznamu" je tudi pomoč posameznikom in družinam pri zdravljenju alkoholizma. Ko poročilo ugotavlja, da "pomoč še ni zaživela", govori spet o dometu stroke danes. Problemi, s katerimi se srečujemo pri delu z družino oz. v predzakonskih, zakonskih in družinskih svetovalnicah, ki zaključujejo "seznam", morda še jasneje kažejo, kako nemočni smo, če si ne moremo zagotoviti izobraževanja, ki bo socialnega delavca strokovno usposobilo za to, da tvega osebno angažiranost kot svetovalec in družbeni delavec hkrati. Obsojenec, mladoletnik, alkoholik - vsi potrebujejo pomoč v stiski v smislu "zdravljenja" socialne težave, vendar pomoč strokovnjaka, ki bo hkrati zmožgal uvideti družbene implikacije in ki bo tudi deloval kot "oseba stalnega socialnega kontakta", kot integrator v skupnosti, kjer živijo on in ljudje, s katerimi dela kot strokovnjak.

Omogočiti razvoj socialnega dela kot znanstvene discipline in oblikovanje novih strokovnih vlog

V socialnem delu pri nas se ravno zaradi prenizke izobrazbene stopnje ni razvila v svetu uveljavljena metoda strokovne pomoči in mentorstva socialnim delavcem - praktikom in drugim strokovnjakom (supervizija). Ta metoda je v naših razmerah zaradi vse manjšega vpliva uprave in te vrste nadzora nepogrešljiva za zagotovitev kvalitete in odgovornost pri strokovnem delu.

Socialni delavci so že danes nepogrešljivi člani strokovnih timov v zdravstvenih ustanovah, vzgojnih zavodih, šolskih svetovalnih službah in drugod. Tu so med drugimi običajno edini strokovni delavci brez visoke izobrazbe, kar ne olajšuje njihovega sodelovanja v timu, posebno še, ker je njihova izobrazba marsikdaj dejansko ožja od izobrazbe drugih članov.

Socialno delo kot znanstvena disciplina se lahko skladno in plodno razvija samo v tesnem stiku s prakso, tako da neprekinjeno evaluiira rezultate praktičnega strokovnega dela in vključuje ta spoznanja v teorijo. Plodno in konkretno povezanost teorije in prakse lahko dosežemo samo, če zagotovimo, da praktiki sodelujejo pri oblikovanju teorije in da teoretiki sodelujejo pri praktičnem delu. V tem oziru je položaj socialnega dela formalno podoben položaju kliničnih medicinskih ved. Težko si predstavljamo ploden razvoj teh ved, če tisti, ki jih razvijajo, ne bi hkrati praktično zdravili bolnikov. Na področju socialnega dela pa je danes, žal, položaj še vedno tak, da se s teoretičnim delom ukvarjajo predstavniki drugih disciplin, ki pogosto nimajo neposrednega stika s prakso, socialni delavci - praktiki pa niso usposobljeni za raziskovalno in teoretično delo. To zavira oblikovanje praktično relevantnih teorij.

Socialni delavec pri nas še vedno ne more biti izvoljen za visokošolskega učitelja, ker pač nima niti visoke izobrazbe; izjema so tisti, ki so končali visokošolski študij drugih smeri. Na višji šoli za socialne delavce je trenutno samo ena socialna delavka habitirana za visokošolskega učitelja, medtem ko predavajo druge predmete generičnega socialnega dela učitelji drugih profilov. Podoben je položaj na drugih šolah za socialno delo v SPRJ. Na medicini - naj se ponovno sklicujemo na to analogijo - bi vsekakor ocenili kot nenormalen položaj, če bi zdravnike učili zdravilstva le biologi, kemiki in fiziki.

Socialno delo ni le posebna stroka, ampak je tudi posebna metoda, ki jo pri svojem delu lahko s pridom uporabijo tudi strokovnjaki drugih profilov, na drugih delovnih področjih: psihologi, pedagogi, zdravniki in drugi, ki delajo neposredno z ljudmi v njihovem družbenem okolju. Ta metoda bi lahko koristno dopolnila njihovo strokovno izobrazbo. Seveda pa ni posebno vabljiva sedanja možnost, da bi se študentje visokih šol in strokovnjaki z visoko izobrazbo vključevali v višješolski program. Ob tem naj opozorimo še na eno možnost neracionalnega razvoja izobraževalnega sistema za socialno delo. Področje socialnega varstva je odprta možnost za različne discipline, ki iščejo stika s prakso iz razlogov, ki so ali niso utemeljeni v teoretičnem razvoju teh disciplin. Pri tem gre za razvoj lahko v to smer, da se bodo na različnih visokih šolah pojavile težnje po odpiranju smeri za socialno delo, kar bi vodilo v vsebinsko in disciplinarno dezintegracijo te stroke, v izgubo strokovne integritete in identitete ter vrnilo socialno delo v naročje disciplin, iz katerih se je diferenciralo. To seveda (poleg organizacijskih in družbenih zapletov, ki bi jih sprožilo) nima nič opraviti z integracijo znanosti, saj je ta možna le ob hkratni diferenciaciji disciplin. Omejeno področje je odprto sodelovanju različnih strok, med njimi socialnega dela, ob ohranitvi njegove strokovne identitete. To poznajo in cenijo prav strokovnjaki različnih profilov, ki že sodelujejo s socialnimi delavci pri reševanju socialnih problemov.

Dve leti premalo za vzgojne vplive

Pri dosedanjem višješolskem študiju socialnega dela nas je poleg dejstva, da zaradi časovne omejitve na dve letu nismo mogli ponuditi vseh tistih vzgojnoizobraževalnih vsebin, ki bi jih socialni delavci potrebovali, oviralo tudi dejstvo, da je čas dveh let prekratek, da bi se lahko študent vzgojil za socialno delo. Socialno delo je poklic, v tem oziru podoben vsem poklicem, ki delajo z ljudmi - kjer se vzgojno izobraževalni proces ne bi

smel omejiti zgolj ali v pretežni meri na posredovanje izobraževalnih vsebin, ampak bi moral biti v odločilni meri prav proces vzgoje, socializacije za delo z ljudmi. Pri vsaki generaciji študentov smo znova ugotavljali, da študentje absolvirajo študij prav tedaj, ki so se ravno dobro povezali v študijske skupine in šolski kolektiv, ko so vzpostavili pedagoško ustrezne odnose z učitelji, ko so se srečali s praktičnim delom v stvarnih okoljih, ko so se skratka odprle številne možnosti vzgojnega vplivanja. Študentje samo pogosto izjavljajo, da zapuščajo šolo v trenutku, ko so šele prav spoznali, "za kaj v tej šoli gre", ko so postali resnično notranje motivirani za različne oblike študija in dela. Vzgojnoizobraževalni proces, ki naj usposablja za delo z ljudmi, naj ne bi bil zasnovan kot nekakšna samopostrežna polica s "predmeti", pri čemer je njegova domnevna odlika ta, da študent lahko te predmete svobodno izbira in kombinira; organiziran bi moral biti v pravem pomenu besede kot šola, to je kolektiv študentov in učiteljev, ki v formativnem smislu vpliva tako prek kakovosti pedagoško ozaveščenih medčloveških odnosov, ki se razvijajo v njem, kot prek izobraževalnih vsebin. Za razvoj v vzgojnem smislu produktivnih odnosov pa je potreben čas. Dve leti, po vseh naših izkušnjah, ne zadostujeta.

To je nekaj argumentov v prid predlogu visokošolskega programa socialnega dela. Očitno je, da potrebujemo tak program že danes in da pomeni vsako leto odlašanja večji razkorak med nalogami in pristojnostmi socialnih delavcev ter njihovo usposobljenostjo.

VLOGA IN UČINEK SOCIALNE POMOČI
kot konkreten raziskovalni problem
Maja Vojnovič, Andreja Črnak-Meglič

Uvod

Neposredna vzpodbuda za obravnavo vloge in učinka socialnih pomoči so enostranske zahteve in ukrepi v nekaterih družbenopolitičnih dokumentih¹ in v dnevnem časopisju. Nujno je sistematično spremljati in proučevati učinke vseh socialnih dejstev, ponovno proučiti obseg in način pridobivanja socialnih pravic, preveriti upravičenost do socialnih pomoči in njihovo skumulacijo pri posameznikih idr., pa tudi gibanje neposrednih empiričnih pokazateljev na tem področju v zadnjih dveh letih. Prispevek ima namena, da bi podal celovito teoretično razlago, pač pa želimo z njim opozoriti na določeno problematiko v družbeni stvarnosti in na potrebo po znanstveni obravnavi teh vprašanj.

Teoretični vidiki problema

I.

Zaradi družbenoekonomskih ali osebnih vzrokov v naši družbi vse družbene skupine in posamezniki ne morejo v enski meri vplivati na izboljšanje svojega družbenega položaja, na zadovoljevanje svojih osebnih in družbenih potreb ter na razvoj delovnih in drugih pogojev življenja. Zato obstaja posebno področje družbenih dejavnosti, ki zagotavlja socialno in materialno varnost oziroma družbeno dogovorjeni življenjski minimum ljudi. To posebno področje družbenih dejavnosti je socialno varstvo.³

V širšem pomenu socialno varstvo⁴ pokriva življenjske rizike za vse ali vsaj pretežni del prebivalstva, tako da že preračča v socialno varnost.⁵ Večina gre pri tem za izgube ali zmanjšanje osebnega dohodka, s čimer se prizadetemu poslabša njegov družbenoekonomski položaj (bolezen itd.). Za pokrivanje teh

socialnih primerov in za nadomestitev nastalih stroškov in izgubljenih sredstev za preživljanje družba oblikuje sistem socialno-varstvenih pravic oziroma dajatev, ki so institucionalno in pravno kodificirane in ki se v skladu s preraščanjem socialnega varstva v socialno varnost širijo na vse prebivalce, aktivne in neaktivne, ter na pokrivanje vseh socialnih primerov. V ožjem pomenu pa je za socialno varstvo moč šteti tisto, kar v največji meri sodi v socialno skrbstvo, pri čemer gre ali za storitve centrov za socialno delo in socialnih zavodov ali pa za denarne pomoči v minimalni višini osebam, ki so teh pomoči potrebne, torej za socialne pomoči. Tu gre za zagotavljanje družbeno dogovorjenega življenjskega minimuma tistim ljudem, ki si tega ne morejo zagotoviti z lastnim delom ali niso sposobni, da bi se vključili vanj.

Danes še ni splošno opredeljeno, katere socialnovarstvene pravice oziroma socialno-varstvene dajatve lahko štejejo za socialne pomoči. Nekateri menijo, da je treba izključiti vse pravice, ki izvirajo iz dela. Vendar ne bi smeli pozabiti, da večina dajatev, razen dajatev, ki jih zagotavljajo skupnosti socialnega skrbstva, izvira iz nekdanjega sistema socialnega zavarovanja in so torej tesno povezane z zaposlitvijo, z delom. V tem članku imamo za socialno pomoč tiste storitve in denarne dajatve, ki se dodeljujejo na osnovi socialnih kriterijev in se pokrivajo solidarnostno.

Da bi kasneje opredelili predmet obravnave in presegli neustrezno uporabo tej pojmov, je treba opozoriti na še en razloček v pojmih. Gre za pojem socialni korektivi. Po svoji vsebini je to širši pojem, tako od pojma socialne pomoči kot tudi od pojma socialno-varstvene pravice oziroma dajatve. Tu gre za cel niz ukrepov, ki popravljajo posledice različnih produkcijskih pogojev in ukrepov, ki se uporabljajo za redistribucijo dohodka, pridobljenega na osnovi delitve po delu, in ki z regresivno in progresivno politiko (tudi davčna politika) izenačuje družbenoekonomski položaj

ljudi. Socialna korekcija je tako vzpostavljena znotraj socialno-varstvenega sistema, ob že zagotovljenih socialnovarstvenih pravicah in socialnih pomočeh, kot tudi zunaj njega.

Solidarnost se kot instrument funkcioniranja družbenega sistema pri nas uresničuje v dveh osnovnih oblikah in sicer kot ekonomska in socialna solidarnost (Edvard Kardelj). Ekonomsko solidarnost označujejo vzpostavljeni odnosi in oblike, ki preprečujejo ali blažijo negativne posledice odvisnosti do delovanja trga in neustreznih družbenih intervencij v primeru; ko delovne organizacije ali posamezni deli gospodarstva zapadejo v ekonomske težave (npr. rezervni skladi v gospodarstvu, skladi za kreditiranje manj razvitih ipd.). Socialno solidarnost pa predstavljajo odnosi in oblike, ki kot anticipacija delitve po potrebah v skladu z ekonomskimi možnostmi družbe, zagotavljajo socialno varnost ter zmanjševanje razlik pri pokrivanju in zadovoljevanju osnovnih materialni in socialnih potreb ljudi; sem spada področje skupne porabe in znotraj nje tudi zagotavljanje sredstev za socialne pomoči.

II.

V socialistični družbi niso odpravljene vse oblike družbenih neenakosti, odpravljene so le tiste, ki nastajajo na osnovi razredne delitve družbe na lastnike proizvodjalnih sredstev in neposredne proizvodjalce. Dosežena stopnja razvoja proizvodjalnih sil ne omogoča vsem ljudem enakih možnosti za zadovoljevanje potreb in iz tega izhajajo določene oblike neenakosti. Te neenakosti so prvenstveno proizvod družbene delitve dela in se ohranjajo tudi potem ko je bila razredno razlikovanje preseženo. Pri tem se seveda ne smemo omejevati le na neenako razdelitvijo ekonomskih dobrin, ki jih lahko najbolj splošno opredelimo z (osebni) dohodkom in premoženjem, temveč moramo upoštevati tudi vlogo in učinek družbene (skupne) porabe v celoti, kot tudi vprašanje nematerialnih dimenzij družbenih neenakosti v socializmu, npr. neenakosti v družbeni moči in prestižu. Prav tako ne moremo razdelitve obravnavati ločeno, neodvisno od načina produkcije⁶ in samo v njej iskati pogoje za zmanjševanje družbenih neenakosti.

Delitev po delu je poleg solidarnosti osnovno načelo v socializmu. Njeno dosledno izvajanje naj bi spodbujalo ekonomski razvoj in širjenje ekonomskih resursov, ki so predpogoj za reševanje socialnih problemov in doseganje ciljev naše družbe. Vendar delitev po delu istočasno povzroča tudi družbeno neenakost. Osební dohodki občanov se načeloma oblikujejo na osnovi delitve po delu oziroma rezultatih dela. Rezultati dela pa niso le odraz osebne prizadevnosti, izobrazbe in strokovne usposobljenosti posameznika,⁷ temveč vpliva nanje še niz širših dejavnikov (različni produkcijski pogoji - naravne okoliščine, stopnja razvoja znanosti in tehnologije, organiziranost proizvodnega procesa; delovanje trga; monopoli - kot rezultat produkcijskih tvorcev dela in kot rezultat administrativno določenih prednosti itd.).⁸ Ti dejavniki se odražajo v različni uspešnosti delovnih organizacij. Nekatere delovne organizacije so ekonomsko zelo uspešne, druge pa so istočasno ob normalnih prizadevanjih ekonomsko neuspešne. Osební dohodki zaposlenih so tako odvisni od uspešnosti poslovanja njihove delovne organizacije in zato prihaja do znatnih razlik v osebnem standardu delavcev.⁹ V manj uspešnih organizacijah prihaja zato v večjem obsegu do potreb po socialni pomoči. Upoštevati pa tudi moramo, da je pri nas osebni dohodek, zasnovan na delitvi po delu, vezan le na posameznika in njegovo reprodukcijo, ne pa tudi na reprodukcijo družine. Zato so številnejše družine praviloma v slabšem socialnem položaju kot manj številne. Pri oblikovanju osebnih dohodkov se tako ne izhaja iz dejanskih potreb ljudi, posameznikov in njihovih družin. Če bi izhajali iz njih bi bili v večji meri že pri delitvi dohodka in razporejanju osebnih dohodkov vključeni socialni kriteriji. Neugotovljene dejanske potrebe predstavljajo precejšnjo oviro tudi pri določanju višine minimalnih življenjskih stroškov kot tudi dohodkovnih cenzusov za dodeljevanje socialnih pomoči.

Vzroki za nastajanje socialnih problemov, ki jim je treba posvetiti večjo raziskovalno pozornost, ko obravnavamo področje socialnih pomoči, so torej v naši družbi kompleksni in več-

dimenzionalni in bi jih lahko v celoti zajeli le na abstraktno modelski ravni. Najbolj grobo jih lahko razdelimo na osebne in družbene (družbeno-ekonomske) vzroke. Ker pa se ti največkrat prepletajo, je zahteva po celostnem pristopu, ki enakovredno upošteva osebne in družbene dejavnike, nujna. V tej zvezi bi lahko ločili:

1. Klasične socialne prejemnike: to je krog ljudi, ki niso vključeni v združeno delo in so v večji ali manjši meri nesposobni za delo. Pri njih prevladujejo osebni vzroki. Ti prejemniki socialnih pomoči so in bodo obstajali, naj bodo njihove potrebe materialne ali nematerialne.
2. Socialne prejemnike iz dela: to je krog ljudi, ki so delovno sposobni (dejansko ali potencialno) in so bodisi vključeni v delo začasno ali trajno izključeni iz dela. Ti z lastnim delom ne morejo sebi in svoji družini zagotoviti družbeno dogovorjenega življenjskega minimuma. Tu gre prvenstveno za globlje vzroke potreb po socialnih pomočeh, ki jih pogojujejo protislovja družbenoekonomskega razvoja, in jih brez fundamentalnih sociološko-ekonomskih proučevanj ni mogoče odkrivati, še manj pa odpravljati.

Socialne pomoči so torej element skupne porabe in s tem del socialne solidarnosti, s katerimi zagotavljamo družbeno dogovorjeni življenjski minimum¹⁰ tistim ljudem, ki si tega ne morejo zagotoviti z lastnim delom ali niso sposobni, da se vključijo vanj v dokaj neuresničeni vlogi pa predstavljajo tudi svetovalno delo in pomoč ljudem v primeru osebnostnih stisk in težav pri vključevanju v okolje in družbo.

Njihova vloga je v naši družbi brez dvoma protislovna. Kot del skupne porabe prispevajo k uresničevanju osnovne socialistične usmeritve ki se zagotovi čim bolj enake pogoje za življenje in delo za vse ljudi. Na drugi strani pa lahko govorimo o socialnih pomočeh tudi kot o dejavniku "konzervacije" družbenih

neenakosti ter "pasivizacije" in ohranjanja nespremenjenega položaja pri prejemnikih socialne pomoči, zlasti še, če jih zreduciramo na obliko dajanja materialnih pomoči. Šele ob zmanjševanju pomena materialnih oblik pomoči, večjemu uveljavljanju njihove začasnosti in povečevanju obsega storitev družbenih služb (na primer: večje možnosti za prekvalifikacijo, dopolnilno izobraževanje, usposabljanje invalidov, preventivno delo z mladino, svetovalno-terapevtsko delo z družino itd.), ki bi vzpodbudile sodelovanje prejemnikov družbenih pomoči pri ustvarjanju takih življenjskih pogojev, ko teh pomoči ne bi več potrebovali, bi uresničili pozitivne učinke in razvojno vlogo socialnih pomoči.

Vprašanje socialnih pomoči moramo nujno obravnavati v okviru celotnega družbenoekonomskega razvoja. Obseg materialnih socialnih pomoči je neposredno odvisen od ekonomske uspešnosti in učinkovitosti gospodarjenja v družbi. Čim bolj je uspešno, tem bolj se obseg koristnikov teh socialnih pomoči krči na delovno nesposobne, čim manj je uspešno, tem bolj se ta krog širi tudi na delovno sposobne in zaposlene ljudi. Ob realnem upadanju osebnih dohodkov, zmanjševanju življenjskega standarda itd. se začnejo povečevati potrebe po materialnih socialnih pomočeh.

III.

Pozornost obravnave pa moramo posvetiti tudi obstoječemu sistemu socialnih pomoči preden skušamo ugotavljati motivacijske dejavnike, ki bi posameznike stimulirali, da bi si sami skušali izboljševati svoj socialni položaj, kot to večkrat omenjamo v naši družbeni praksi.

Ker je osvoboditev človeka v socializmu odvisna tudi od rešitve vprašanj delovanja sistema, smo začeli pri nas razvijati poseben model delovanja sistema, kjer ne bi bilo odrejanja in podrejanja in kjer bi se medsebojni odnosi opravljali bre posredovanja upravno političnega sistema in družbe-

nih elit na podlagi neposrednega dogovarjanja in delegatskega odločanja. Ta model je brez dvoma svojstven, že na analitični ravni pa zaradi svoje kompleksnosti danes zadeva na vrsto nerešenih vprašanj, v dejanski praksi pa ni povsem razvit in še ne presega zgoraj nakazanega modela in obstoja institucij in organov.¹¹

Tako se danes tudi na področju dodeljevanja socialnih pomoči še vedno srečujemo s prevladujočo vlogo družbenih služb in organov ter njihovo pragmatično okovanostjo ter funkcionalno povezanostjo in vpetostjo v upravni sistem. Zgradili smo širok in razvejan sistem socialnih pravic, ki pa ga v veliki meri spremlja večanje odvisnosti posameznika od institucij; popolna in velikokrat neracionalna ločenost posameznih socialnovarstvenih programov in s tem "razkosavanje" upravičencev do socialnih pomoči v naprej določene kategorije; postopki, ki so v veliki meri usmerjeni k stigmatizaciji; širjenje služb in množica administrativnih nalog, ki otežujejo resničen pristop k uporabniku socialne pomoči; prevladovanje družbeno denarnih dajatev nad storitvenimi oblikami nudenja socialnih pomoči; neučinkovito spremljanje gibanja socialne problematike in učinkov socialne pomoči itd. S takšno prakso je ovirana možnost, da bi presegli individualnost posameznih primerov oz. parcializacijo v metodah dela in da bi prišli do diagnoze in povezovanja osebnih in družbenih vzrokov ter do prehoda od kurativne k preventivni in razvojni funkciji socialnega dela.

Nova zasnova sistema socialnih pomoči zahteva povezavo med ekonomsko produkcijo na eni ter socialno politiko in njenimi elementi v funkciji reprodukcije delovne sile na drugi strani. Da bi sistem socialnih pomoči odigral svojo pravo vlogo v kvalitativno zastavljenem sistemu socialne varnosti, mora preseči dosedanje shematično delo, ki poudarja formalno plat postopkov in kjer ni vzajemnosti in sodelovanja prizadetih ljudi. Vzajemnost in sodelovanje bi vodila k obvladovanju

lastnih in družbenih izvorov težav in pomagala oblikovati sistem, ki bo sposoben tudi spremljati dinamiko socialne problematike ter zaznavati in preprečevati korene osebnih in družbenih vzrokov.

P r a k t i č n i v i d i k i p r o b l e m a

(Nekaj empiričnih podatkov o trenutnem dogajanju na tem področju)

Da bi razumeli sedanjo politiko socialnih pomoči, jo moramo postaviti v širši okvir politike skupne porabe in celotnega gospodarskega razvoja. Ta razvoj je bil v preteklem desetletju zelo dinamičen, konec tega obdobja pa je prišlo do motenj v globalnem procesu ekonomske produkcije, ki se danes odražajo v manjši gospodarski rasti, primanjklaju v plačilni bilanci in veliki zadolženosti v tujini, ter v visoki stopnji inflacije in v administrativnih restrikcijah vseh oblik porabe. Ne moremo se ustaviti le pri sedanjem trenutku, ampak moramo analizirati tudi prejšnje dogajanje, ki v veliki meri pogojuje sedanjo situacijo. Berislav Šefer dokazuje, da je bil poglavitni vzrok za nastanek sedanje krizne situacije prevelika investicijska poraba na področju gospodarstva in negospodarstva. Delež investicij v DP v preteklem desetletju je znašal 39,7 %¹³, te investicije niso prinesle ustreznih ekonomskih učinkov. V veliko manjši meri je vzrok takega položaja gibanje osebne in skupne porabe (stopnja rasti DP v obdobju 1970-1980 je bila 5,8 %, osebne porabe 5,2 % in skupne porabe 6,9%).¹⁴ Gospodarske investicije so povzročile spremembe v socialni strukturi prebivalstva (priliv prebivalstva v mesta, izboljšanje izobrazbene strukture ipd.) ter s tem naraščanje in spremembe osebnih in skupnih potreb prebivalstva. Kot odgovor na to se je intenzivno, vendar velikokrat nenačrtno, širila mreža institucij družbenega standarda, s čimer se je na koncu tega desetletja zaostriло protislovje z ekonomskimi možnostmi. Nasprotja med "investicijami za razvoj" in "investicijami za življenjski standard" s tem niso bila

obvladana in zato tudi to obdobje ne pomeni dejanskega napredka v povezovanju ekonomske in socialne politike. Primerjava kazalcev razvoja kot tudi realno upadanje osebnih dohodkov dokazujejo, da ni bila samo potrošnja prevelika, ampak tudi in predvsem proizvodnja premajhna.¹⁶

Navedene ugotovitve lahko deloma, (ker nimamo vseh podatkov, ilustriramo tudi s konkretnimi podatki za področje Ljubljane.¹⁷ Za preteklo srednjeročno obdobje 1976-1980 je za Ljubljano, zaradi ugodne gospodarske rasti (povprečna realna rast DP 4,7), pomanjkanja zmogljivosti in storitev družbenih dejavnosti, ki ga je zaradi priselitev pogojevala intenzivna demografska rast (stopnja rasti 2,2), ter novega samoupravnega organiziranja družbenih dejavnosti, značilen ekspanziven razvoj na področju družbenih dejavnosti. Vendar pa sredstva za družbene dejavnosti v celotnem srednjeročnem obdobju v povprečju niso presegala rasti DP (povprečna realna stopnja rasti sredstev za družbene dejavnosti 4,0) in so zaostajala za njim za 15 %. V tem obdobju so se znatno povečale zmogljivosti (iz sredstev samopriskpevka II), programi družbenih dejavnosti pa obogatili, pri čemer je treba poudariti, da so ostale družbene dejavnosti glede na reproduktivno sposobnost, kot tudi glede na osebne dohodke v slabšem položaju kot gospodarstvo. Povprečni osebni dohodek v družbenih dejavnostih je bil v letu 1980 za 9,6 % in v letu 1981 pa za 4,8 % višji kot v gospodarstvu. Če pa upoštevamo izobrazbeno strukturo zaposlenih, ki kaže na to, da je v družbenih dejavnostih 34,6 % zaposlenih z visoko in višjo izobrazbo ter v gospodarstvu le 7,8 %, tega preseganja dejansko ni. V znatno zoženih okvirih gospodarske rasti v letih 1981 in 1982 rast sredstev za družbene dejavnosti, s katerimi se zagotavlja ohranitev doseženega družbenega standarda, ne presega rasti dohodka. Šele če upoštevamo sredstva za nove investicije republiškega pomena na področju zdravstvenega varstva in sredstva za funkcionalno delovanje novih investicij iz samopriskpevka III, programi družbenih dejavnosti v okviru skupne porabe presega-

jo dogovorjene okvire, to je 10 % zaostajanje za rastjo dohodka (nominalna rast dohodka v letu 1981 je 130,5 in ocena v letu 1982 125, nominalna rast sredstev za družbene dejavnosti v letu 1981 je 134 in ocena v letu 1982 121,7).

Restriktivni administrativni ukrepi, ki so začeli v zadnjih treh letih omejevati skupno porabo, se odražajo tudi na gibanju sredstev za socialne pomoči. V letu 1981 so bili sicer sprejeti določeni ukrepi za zaščito življenjske ravni prebivalcev v Ljubljani (povečana je bila udeležba skupnosti otroškega varstva pri subvencioniranju cene oskrbe v vzgojnovarstvenih organizacijah od 50 % na 60 %; skupnosti socialnega skrbstva so bile oproščene plačila deleža sredstev za pospeševanje izvoza, ki so ga morale prispevati vse ostale samoupravne interesne skupnosti ipd.), ki pa niso bistveneje vplivali na učinkovitejše obravnavanje problematike na tem področju.

Omejene materialne možnosti ne omogočajo valorizacije višine socialnih pomoči, ki bi bile v skladu z rastjo osebnih dohodkov, kaj šele z rastjo življenjskih stroškov. V okviru posameznih samoupravnih interesnih skupnosti se politika socialnih pomoči kljub tako zaostritvi, ne obravnava enotno, marveč ločeno in velikokrat povsem različno. Razpoložljivi podatki za Ljubljano tudi kažejo, da se število upravičencev ne povečuje, kot bi sicer ob velikem upadanju realnih osebnih dohodkov pričakovali. To si lahko razlagamo tudi tako, da se pogoji za pridobitev socialnih pomoči administrativno zaostrujejo, dohodkovni cenzusi in s tem dogovorjeni življenjski minimum pa realno znižujejo.

Najizrazitejše spremembe so v zadnjih dveh letih pri otroških dodatkih. V sredstvih za dejavnost oz. program otroškega varstva je delež sredstev za otroške dodatke v zadnjih dveh letih upadel, število upravičencev pa se je v letu 1981 zmanjšalo za 25,6 % in v letu 1982 za 6 %. Do tega je prišlo zaradi administrativnega ukrepa, po katerem je v letu 1981 ohranjena višina dohodkovnih cenzusov iz prejšnjega leta, v letu 1982 pa

pa je lestvica valorizirana različno; oba najnižja dohodkovna cenzusa (31,8 %, 32,1 %) nad rastjo osebnega dohodka (nominalna rast OD v letu 1981 je bila 129,7), najvišji dohodkovni cenzus pa precej manj (7,7 %). Valorizacija višine otroških dodatkov je bila v letu 1981 povprečno 15 % in v letu 1982 35 %. Glavni namen teh ukrepov je bil, da bi tisti, ki so najbolj socialno ogroženi, dobili višje socialne pomoči. Njihov učinek pa je bil tudi nasproten. V absolutnih vrednostih se je obseg sredstev za otroške dodatke zmanjšal, neporabljena sredstva pa so se v letu 1981 prelivala v osnovni program (v letu 1982 je predlog za prelivanje teh sredstev za vzgojni program za vse otroke, tudi tiste, ki niso v VVO), med drugim tudi v povečano udeležbo skupnosti otroškega varstva pri pokrivanju cene storitev VVO. Če upoštevamo podatek, da je bilo v Ljubljani v VVO v letu 1981 vključenih manj kot 50 % predšolskih otrok in da je v notranji strukturi v VVO nad 70 % otrok iz družin, pri katerih je znašal dohodek na družinskega člana nad 4.000 din (najvišji znesek dohodkovnega cenzusa za dodelitev otroškega dodatka), se lahko postavi vprašanje o pozitivnem učinku te družbene akcije, še posebno, če na drugi strani ni bilo proučeno, kakšne posledice je izguba otroškega dodatka imela na prizadete družine. Otroški dodatki tudi kažejo, da se delež višine otroških dodatkov v povprečnem osebnem dohodku (v letu 1980 7,16 %, v letu 1981 6,38 % in v letu 1982 6,53 %) ter delež najvišje cenzusne meje v povprečnem osebnem dohodku (v letu 1980 35,25 %, v letu 1981 31,79 % in v letu 1982 28,9 %) zmanjšujeta, kar je prav gotovo eden od pokazateljev zmanjševanja dogovorjenega življenjskega minimuma na tem področju. Še naprej pa je nerazrešeno vprašanje funkcije otroškega dodatka v naši družbi, in sicer ali so otroški dodatki v funkciji socialne pomoči ali ne, prav tako pa tudi vprašanje vzpostavitve domicilnega principa dodeljevanja otroškega dodatka (sedaj sedežni princip).

Njihova realna vrednost pada (dopolnilni vir za 18,5 %, začasne pomoči za 11 %, enkratne pomoči za 1,1 % itd.). Povečuje se le realna vrednost edinega vira (za 7 %), verjetno zato, ker predstavlja življenjski minimum in s tem najbolj reprezentativno obliko socialne pomoči. Dopolnilni vir, ki pomeni razliko do tega minimuma, ni obravnavan enakovredno. Ta neenotnost v valorizaciji ni razumljiva. Delež socialnih pomoči se v sredstvih za socialno skrbstveno dejavnost sicer ne zmanjšuje, vendar ker predstavlja kar 65 % vseh sredstev, omejevanje sredstev toliko bolj neposredno vpliva na možnosti valorizacije in višino posameznih pomoči. Tako standard najbolj ogroženih skupin prebivalstva upada še veliko hitreje kot standard ostalega prebivalstva.

Na področju zdravstvenega varstva je v letošnjem letu predlagana povečana participacija uporabnikov storitev v različnem odstotku od vrednosti storitve, pri čemer bi oprostili plačila participacije, določene skupine prebivalstva. Tudi tu lahko nastopijo pomisleki, saj bi v dejanski praksi prišlo do prenašanja pokrivanja stroškov reprodukcije delovne sile nazaj na posameznika.

S k l e p i

Berislav Šefer trdi, da so administrativni ukrepi na področju socialne politike neustrezni in da jih največkrat pogojuje pomanjkljivo proučevanje stanja, povezanosti in vzrokov socialnih problemov, kar je predpogoj ustreznega oblikovanja socialne politike in ustreznih poti in mehanizmov njenega uresničevanja.¹⁵ Pragmatične odločitve na področju socialne politike so prav gotovo preveč nevarne, saj so socialne spremembe po naravi kompleksne in dolgoročne.

Če izhajamo iz osnovne usmeritve v naši družbi, da bi zagotovili čim bolj enake pogoje življenja in dela za vse ljudi, ki se uresničujejo v veliki meri s "skupno porabo", bi leta ne smela zapadati pod tako močne restriktivske ukrepe, da bi bilo to izhodiščno načelo preveč ogroženo. Posledica pritiska

na krčenje teh sredstev je pokrivanje čedalje večjega dela dobrin skupne porabe iz družinskih proračunov neposrednih koristnikov, s čimer se dejansko povečujejo družbene neenakosti. Šele v primeru višjega (brezplačnega) družbenega standarda na račun osebnega, ki zaostrene gospodarske razmere manj prizadele nižje situirane sloje prebivalstva. Na osnovi navedenih podatkov in ugotovitev lahko podvomimo ali je upravičeno iskati izhod iz gospodarskih težav prvenstveno v omejevanju rasti sredstev za skupno porabo in v njenem okviru sredstev za socialne pomoči ter v zniževanju vrednosti delovne sile ob tem, ko veliko premalo poudarjamo, da je predvsem nujno oživeti proizvodnjo.

O p o m b e:

1. Npr. Stališča in usmeritve 3. konference Zveze sindikatov Slovenije o vlogi in nalogah sindikatov pri uveljavljanju delavcev kot nosilcev socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti delavcev; Koncept dolgoročnega razvoja Jugoslavije - osnove in strategije socialnega razvoja; Samoupravni sporazum o skupnih izhodiščih za zagotavljanje socialne varnosti v obdobju 1981-1985 ...
2. Eden od razlogov, ki danes v veliki meri omejuje znanstveno obravnavo področja socialne politike v celoti, pa tudi njenih posameznih področij, je pomanjkanje konceptualnih in teoretičnih utemeljitev socialne politike ter nedodelanost osnovnih teoretičnih pojmovanj kategorij. Socialna politika je še vedno ločena od sociološke teorije ter brez konceptualne in normativne avtonomnosti v klasifikaciji znanstvenih disciplin. Pomanjkljivost, ki izhaja iz tega je, da zaenkrat nista razvita model in teorija, ki bi bila ustrezna za razlago socialne politike kot družbenega fenomena.

Robert Pinker: Socijalna teorija i socijalna politika, Biblioteka socijalnog rada, Zagreb, 1974 (predgovor dr. Milan Škrbić).

3. "Socialno varstvo je trajno organizirana družbena funkcija, ki jo poleg posebnega institucionalnega sistema služb in ustanov uresničujejo tudi drugi nosilci socialne politike, kot so delovni ljudje, OZD, interesne skupnosti, družbenopolitične skupnosti itd. (M. Milosavljević) in ki izraža interes in obveznost družbene skupnosti, da ščiti svoje člane, ko pridejo ali da ne pridejo v stanje socialne potrebe (potrebe po družbeni pomoči), da v skladu s principi solidarnosti nudi pomoč članom skupnosti - posamezno, skupinsko ali na nivoju organiziranja skupnosti - vedno v odnosu na celoto njihovih pogojev, jih stimulira in usposablja, da obvladajo težave, ki jih ovirajo, da normalno

v skladu s človeško naravo in standardi družbe zadovoljujejo svoje življenjske potrebe, vršijo svoje vloge v družbi, koristijo družbene vrednosti nasploh in ustvarjajo svoje človeške lastnosti in pravice" (A. Bečič). M. Milosavljevič: Sociološki prilog odredjivanja pojma socijalna politika, Sociologija 3-4/1976, Beograd, str. 355-356.

4. Pri nas socialno varstvo povezuje socialno skrbstvo, otroško varstvo, pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zaposlovanje in zavarovanje za primer brezposelnosti in varstvo v stanovanjskih razmerjih in predstavlja bistveno sestavino socialne varnosti ter določa načela, ukrepe in merila za zagotovitev tega varstva.

Dr. Aleksander Radovan: Socialna varnost, Center za samoupravno normativno dejavnost, Ljubljana, 1978, str.

5. Socialna varnost je nov pojem, ki nadomešča pojem socialnega zavarovanja in pojem socialnega varstva. Socialna varnost prerašča pojem socialnega zavarovanja glede kroga uporabnikov in obsega socialnih primerov, saj se razširja na vse aktivne prebivalce, člane njihovih družin in tudi na neaktivno prebivalstvo ter pokriva vse socialne primere. Socialna varnost pa prerašča tudi pojem socialnega varstva in sicer glede vsebine in kriterije, saj pomoč pretvarja v pravico zaščitene osebe, socialne dajatve pa postajajo neodvisne od ekonomskega položaja posameznikov.

A.Radovan, isto tam, str.

6. Ivan Bernik: Družbene neenakosti v socializmu, Teorija in praksa, št. 7-8, Ljubljana, 1982, str. 1004 in 1006
7. Razlike v delovnih sposobnostih in nadarjenosti niso tolikšne, da bi dovoljevale in opravičevale znatne neenakosti v dohodkih in drugih družbenih dobrinah, razen te-

ga pa so razlike v nadarjenosti in delovnih sposobnostih v znatni meri strukturalno in kulturno determinirane (Boličič, 1975, str. 604)

Ivan Bernik, isto tam, str. 1003

8. Nada Bulc - Mikič: Osebni dohodki v SRS z vidika razponov v obdobju 1964 - 1974, RS ZSS, Javno mnenje/55, 1975, str. 8 in str. 13

9. Nedopustno visoke razlike v dohodkih v raznih sektorjih istih ali različnih panog in področij dejavnosti s podobno naravo, obsegom in kvaliteto dela vodi do hudega rušenja delitve po delu.

Mag. Živka Črnivec: Socialna politika med normo in dejanskostjo, Raziskovalni center za samoupravljanje, Vidiki samoupravljanja, Ljubljana, 1982, str. 28

10. Županov razlikuje absolutni minimum (v odnosu na stroške ohranitve gole eksistence - biološko determiniran standard) in relativni minimum (v odnosu na kulturno definirano minimalno raven življenjskega standarda).

Josip Županov: Smanjvanje socijalnih razlik - kampanja ili politika? Naše teme, št. 3, marec 1973, Zagreb, str. 593

11. Dr. France Bučar: Upravljanje, Misel in čas, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1981, str. 24

12. Dr. France Bučar, isto tam, str. 30 in 44

13. Berislav Šefer: Socijalna politika u samoupravnom socijalističkom društvu, Informator, Zagreb, 1981, str. 53

14. Berislav Šefer, isto tam, str. 36 in 124

15. Berislav Šefer, isto tam, str. 130

16. Branko Horvat: Neke teze postavljene su naopako, Zbor
11/1981, Zagreb, str. 27
17. Vir podatkov za Ljubljano: Zavod za družbeno planiranje
Ljubljana, Samoupravne interesne skupnosti mesto Ljub-
ljana.

V i r i :

1. Bulc - Mikič Nada: Osebni dohodki v SRS z vidika razponov v obdobju 1964 - 1974, RS ZSS, Javno mnenje/55, 1975
2. Bernik Ivan: Družbene neenakosti v socializmu, Teorija in praksa št. 7-8, Ljubljana, 1982
3. Bučar France: Upravljanje, Misel in čas, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1981
4. Črnivec Živka: Socialna politika med normo in dejanskostjo, Raziskovalni center za samoupravljanje, Vidiki samoupravljanja, Ljubljana, 1982
5. Has Zdenko: O nekim izvorima društveno neprihvatljivih socijalnih razlik, Naše teme, št. 3, marec 1973, Zagreb
6. Fromm Erich: Marksovo shvatanje čovjeka, Grafos, Beograd, 1979
7. Integralna socijalna politika u Jugoslaviji, Študije i istraživanja, Jugoslovenska konferencija za socijalne delatnosti, Beograd, 1980
8. Lakičević Dušan: Uvod u socijalnu politiku, Savremena administracija, Beograd, 1980
9. Marx Karl: Kritika gothskega programa, Marx Engels Izbrana dela, 4. zv., Ljubljana, 1968
10. Pinker Robert: Socijalna teorija i socijalna politika, Biblioteka socijalnog rada, Zagreb, 1974
11. Radovan Aleksander: Socialna varnost, Center za samoupravno normativno dejavnost, Ljubljana, 1978,
12. Resolucija X. kongresa ZKJ s področja socialne politike (1974)
13. Socialno razlikovanje, Komunist, Ljubljana, 1972
14. Županov Josip: Smanjivanje socijalnih razlika - kampanja ili politika? Naše teme, št. 3, marec 1973, Zagreb
15. Župančič Milan: Osvrt na neka teorijska određenja društvene nejednakosti, Naše teme, št. 3, marec 1973, Zagreb

KUJIŠNA OCENA

SOCIJALNI RAD - JUČE, DANAS, SUTRA. Dvadeset in pet godina više škole za socijalne radnike. Urednik: Miroslav RUŽICA. Viša škola za socijalne radnike, Beograd, 1982.

Ob petindvajsetletnici svojega obstoja je Višja šola za socialne delavce v Beogradu izdala Zbornik, ki v svojem prvem delu prinaša strokovne prispevke osmih sodelavcev šole, v drugem delu pa prikaz dejavnosti šole izpod peresa njenega sedanjega direktorja (glej rubriko POROČILA v tej številki in podatke o delavcih in študentih). V tem prispevku se bomo omejili na prikaz prvega, strokovnega dela zbornika. Osmero razprav nima kaknega skupnega imenovalca ali rdeče niti, sega pa na različna področja socialnega dela, od načelnih vprašanj usmeritve socialnega dela v prihodnosti, prek primerjalne študije republiških zakonodaj, ki se nanašajo na organe skrbstva, vprašanj načrtovanja družine, strožjega nadzora, do vprašanj, ki so povezana z izobraževanjem in poklicnim uveljavljanjem socialnih delavcev.

Načelna in strateška vprašanja razvoja socialnega dela obravnava prispevek Milosava Milosavljevića o prihodnosti socialnega dela. V srbohrvatskem jeziku se prihodnosti, kot je znano, reče budućnost; zlobneži pa trdijo, da imamo Slovenci dve besedi za prihodnost: prihodnost in bodočnost. Prihodnost je tisto, kar pač bo, bodočnost pa je tisto, kar naj bi bilo. Tako je lahko prihodnost svetla ali temna, bodočnost pa samo svetla. Ne vem natanko, kako je s to rečjo v srbohrvatskem jeziku in kakšen prizvok ima budućnost. Vsekakor Milosavljević več govori o tem, kaj bi moralo biti, kot o tem kaj bo. Težko si je seveda predstavljati, da bi mogli o tej temi govoriti drugače; socialno delo je zaveštna, smotrna družbena dejavnost, katere prihodnost je v nemajhni meri, čeprav ne morda vedno odločilno, določena prav s smotri in nameni (v šali bi dejali: z njeno bodoč-

nostjo), kot si jih zastavljajo njeni nosilci v sedanosti. Milosavljević izhaja iz teze, da je socialno delo v tem trenutku na razpotju. "Nakopičene pozitivne in slabe izkušnje ... zahtevajo novo kvaliteto, ne zaradi prosperitete stroke, ampak zaradi drugačnega namena njenega *raison d'être* v pomembno spremenjenih družbenih pogojih, potrebah in možnostih" (s. 7). Prišlo je torej do stopnje, ko se socialno delo mora spremeniti, če noče zaostati in priti v razkorak s svojim poslanstvom. Spremembe so potrebne na naslednjih področjih: (1) Spremeniti se mora predmet socialnega dela in njegov pristop. Pretežno "kurativno" usmeritev, ukvarjanje s posledicami osebnih, družinskih in drugih socialnih problemov, mora zamenjati preventivna in razvojna usmeritev; ukvarjanje s pretežno "negativnimi" vidiki mora dati prednost vzpodbujanju razvojnih potencialov. (2) Kritično je potrebno oceniti različne enostranskosti v pristopih socialnega dela: normativistično-formalistični pristop, psihologizem in psihiatrizacijo v socialnem delu pa tudi enostranosti in nezadostnosti sociološkega pristopa. (3) Ena osnovnih nalog je "spodbuditi temeljne teoretične raziskave, katerih cilj bi bil razviti koherentno in celovito osnovo socialnega dela v pogojih samoupravne socialistične družbe" (s. 15) in razviti socialno delo kot posebno znanstveno disciplino, "katere predmet in vsebina je socialno delo" (ibid.).

Ob tem bi bilo potrebno razviti metodični in metodološki instrumentarij stroke in "standardizirati najpogosteje uporabljene metode", predvsem pa "razviti različne vrste uporabnih in eksperimentalnih raziskav," (s. 16). (4) Socialno delo bi se moralo iz ožjega področja socialnega skrbstva razširiti na druga področja: v gospodarske organizacije, krajevne skupnosti, šole, zdravstvene ustanove, skupnosti za zaposlovanje itd. Očitno je sedanja omejenost socialnega dela na ožje skrbstveno področje (centri, zavodi) ena od

posebnosti položaja v SR Srbiji. (5) Vse to zahteva drugačno organiziranost, katere bistvena poteza naj bi bila organizirati socialno delo tam, kjer nastajajo problemi: v krajevnih skupnostih, v organizacijah združenega dela, v šolah, zdravstvenih ustanovah itd. Hkrati bo treba več investirati v kadre in jih pogumneje zaposlovati. (6) Te spremembe zahtevajo tudi drugačno izobraževanje. Ni tako važno, ali je sistem izobraževanja za pridobitev izobrazbe stopenjski ali ne, krajši ali daljši. Pomembna je vsebina, predvsem pa razvijanje sistema permanentnega izobraževanja ob delu in iz dela. Izobraževalne ustanove bi morale usposablјati za delo in za iskanje novih spoznanj. Zagotoviti je treba specializacije, predvsem z izobraževanjem ob delu.

Preventivna in razvojna orientacija, razvoj lastne teorije in specifičnosti socialnega dela kot posebne znanstvene discipline, razširitev področja socialnega dela in njegovo približanje stvarnemu življenjskemu okolju ljudi, drugačna organiziranost in izpopolnitev sistema izobraževanja predvsem s stalnim izobraževanjem iz dela in ob delu so strateške usmeritve, ki so smiselne. V Milosavljevičevem prispevku nekoliko pogrešamo analizo sprememb in trendov socialne problematike in iz tega izvirajoče spremembe v vsebini socialnega dela v naslednjem obdobju, prav tako pa je šibka stanj njegovega razmišljanja ponavljanje nekaterih stereotipnih pojmovanj, predvsem o odnosu med socialno politiko in socialnim delom, o odnosu med preventivo in kurativo in o psihologizmu v socialnem delu. Te teme so že kar železni repertoar vsake razprave o socialnem delu in se navadno sklenejo s klišejskimi ugotovitvami: da je socialno delo instrument socialne politike, da se je potrebno usmeriti v prvi vrsti na preventivo in šele nato na kurativo in da je usmerjenost socialnega delana posameznika znamenje psihologizacije socialnega dela. Namen tega prikaza nam ne dopušča, da bi podrobneje obravnavali te sporne trditve;

o priliki bo vsekakor treba nekoliko podrobneje razčleniti, kaj pravzaprav pomenijo in kam vodijo.

Svetislav Jovanović razpravlja o nekaterih psiholoških determinantah delovne uspešnosti strokovnih kadrov v centrih za socialno delo na osnovi podatkov raziskave o kadrih na področju socialnega varstva in rehabilitacije. V raziskavi, izvedeni 1975-77 leta so analizirani rezultati poštne ankete, ki so jo izvedli med 959 socialnimi delavci in drugimi strokovnjaki zaposlenimi v občinskih službah socialnega skrbstva, pretežno v centrih za socialno delo. Med njimi je bilo nekaj več kot polovico socialnih delavcev, med ostalo slabo polovico pa so psihologi, defektologi, direktorji in referenti za socialno skrbstvo. V članku so navedeni le podatki o mnenjih anketiranih glede ustreznosti usposobljenosti in o zadovoljstvu z delom. Na vprašanje Ali sodite, da je usposabljanje med študijem ustrezno za vaše sedanje delo? je pritrdilno odgovorilo sicer le 40 % vprašanih, pri čemer je odstotek zadovoljnih najvišji med socialnimi delavci, a tudi tu ne doseže 50 %, medtem ko je med psihologi in defektologi zadovoljna le dobra četrtina. Vendar pa niso vsi ostali odgovorili, da usposabljanje ni ustrezno. Takih odgovorov je le okrog 7 %, drugi (polovica) pa verjetno sodijo, da je pridobljena izobrazba delno ustrezna, čeprav jasnega podatka o tem ne najdemo v navedenem prispevku. Ocena ustreznosti je ugodnejša pri kadrih, ki so pred študijem na višji ali visoki šoli obiskovali srednje strokovne šole, kot med onimi, ki so končali gimnazijo ali učiteljišče. Ugodnejša je pri uspešnih študentih, ugodnejša pri tistih, kjer so pričakovanja glede dela, ki ga bodo opravljali, in dela, ki ga dejansko opravljajo, skladna. Zanimiva je tudi paradoksalna ugotovitev, da se za strokovno izpopolnjevanje bolj zanimajo delavci, ki menijo, da je bilo njihovo dosežanje strokovno usposabljanje ustrezno.

Dve tretjini anketiranih sta zadovoljni s svojim delom, ostali v večini zelo zadovoljni, nezadovoljnih je prav malo (okrog 10 %). Med posameznimi poklici ni večjih razlik v odstotku zadovoljnih. Iz teh in nekaterih drugih podatkov pisec sklepa, da sedanji način usposabljanja za socialno delo ni ustrezen in ga je treba reformirati, da pa je razveseljivo, da je večina strokovnih delavcev zadovoljna z delom in vodenjem.

Tudi Milorad Milovanović obravnava vprašanje, ki je povezano z vprašanjem usposabljanja socialnih delavcev, to je aktualna vprašanja praktičnega pouka pri študiju socialnega dela. Poudarja, da je praktični pouk zelo pomemben del izobraževanja socialnih delavcev in opisuje, kako se izvaja praksa na različnih šolah v Jugoslaviji. Obravnava naslednje vidike praktičnega pouka: vzgojnoizobraževalne cilje, področja, kjer se izvaja praksa, oblike, trajanje, obveznosti študentov, mentorstvo. Ob koncu se zavzame za vključevanje študentov v različne prostovoljne socialne dejavnosti, pri čemer se zgleduje po modelu ljubljanske šole.

Zanimivo in resnično aktualno analizo o zaposlovanju socialnih delavcev v SR Srbiji je prispeval Miroslav Ružica. Nekaj podatkov, ki se nanašajo na obdobje od 1977-1981: Na višji šoli je v tem času diplomiralo povprečno na leto po 10 študentov, na FPN pa ocenjujejo, da kakih 60. V istem obdobju je bilo letno povprečno skupno 178 nezaposlenih, zaposlilo pa se jih je povprečno 76 na leto (te vrednosti smo sami izračunali iz absolutnih podatkov v članku) od tega 40 za nedoločen čas in 36 za določen čas. Z leti upada število na novo zaposlenih. Uradno izkazane potrebe po socialnih delavcih v srednjeročnih načrtih razvoja so približno dvakrat višje kot število dejansko zaposlenih, kar zgovorno priča, da se planira na pamet. V članku so

nato navedeni še podatki, ki se nanašajo na položaj v Beogradu. Izrazito kritično zastavljena analiza položaja opozarja predvsem na skrajno pomanjkljivo statistično spremljanje zaposlovanja socialnih delavcev, na negativne družbene pojave pri zaposlovanju, na odsotnost metodologije planiranja kadrov pa tudi na načelna vprašanja v zvezi z uveljavljanjem socialnega dela v družbi.

Zanimiv je še prispevek Iva Nedeljковиća o sporočilih našemu socialnemu delu v delu in življenju Svetozarja Markovića. Opozarja nas, da bi morali bolj kot je navada iskati vire in korenine socialnega dela na naših lastnih tleh. Marko Mladenić objavlja primerjalno analizo pravne ureditve položaja in pristojnosti organov skrbstva v zakonih republik in pokrajin, Djurad Stakić pa razpravlja o vprašanjih obravnave pri strožjem nadzoru. Mirjana Obretković je prispevala razpravo o načrtovanju družine, družinskem pravu in socialnem varstvu.

Zbornik kot celota v resnici dovolj zgovorno priča, da deluje trenutno na višji šoli za socialne delavce v Beogradu generacija dobro usposobljenih, kritičnih in zavzetih učiteljev.

Blaž Hecec

POROČILA

PETINDVAJSET LET VIŠJE ŠOLE ZA SOCIALNE DELAVCE V BEOGRADU

Ob koncu novembra 1982. leta so delavci in študentje Višje šole za socialne delavce v Beogradu proslavili petindvajseto obletnico obstoja te osrednje vzgojno izobraževalne ustanove za socialne delavce v SR Srbiji. Iz priložnostnega prispevka, ki ga je za zbornik strokovnih del učiteljev šole, izdan ob tem jubileju, napisal sedanji direktor šole dr. Svetislav JOVANOVIĆ, povzemamo nekaj osnovnih podatkov in misli o razvojni poti beograjske šole, ki jo z ljubljansko višjo šolo za socialne delavce vežeta prijateljstvo in sodelovanje.

Prva šola za socialne delavce v Jugoslaviji je bila ustanovljena v Zagrebu 1953. leta, nato pa so bile ustanovljene šole v Ljubljani 1955. leta, v Beogradu, Sarajevu in Skopju 1957. leta in v Novem Sadu 1962 leta (ukinjena 1970. leta). Leta 1957 je bil ustanovljen Zavod za socijalna pitanja Srbije, v njegovem okviru pa je potekal višji tečaj za socialne delavce. Udeležence tega tečaja štejemo danes za prvo generacijo socialnih delavcev v SR Srbiji. Leto dni kasneje, to je leta 1958, sta se zavod in šola ločila in se začela razvijati kot posebni ustanovi. Prvi tečajniki so bili že uveljavljeni družbenopolitični delavci na področju socialnega skrbstva, stari od 30-40 let, večinoma s štipendijami, kar je nedvomno dobro vplivalo na njihovo motiviranost za študij. Po drugi strani pa jih je bilo kar 80 % brez srednje šole. Že v četrti generaciji je bilo takih le še 34 %. Na samem začetku se je šola usmerila na izobraževanje polivalentnega tipa socialnega delavca, v študijskem procesu pa so velik pomen priposovali praktičnemu pouku, pri katerem se je praktično delo izmenjevalo z razpravami o izkušnjah in težavah pri njem. Že drugo leto po ustanovitvi so začeli vpisovati tudi izredne študente, katerih število je v nekaj letih narastlo do 300. Vpisovali so se predvsem zdravstveni delav-

ci, uslužbenci ljudskih odborov in prosvetni delavci. V prvih letih je bilo potrebno čimbolje proučiti stvarne potrebe in možnosti socialnega dela in zagotoviti dober vpogled v prakso. Zato je šola med drugim prirejala redne letne sestanke z diplomati, ki so poročali o problemih, s katerimi so se srečevali v praksi. Poleg tega pa je šola prirejala redne seminarje za uslužbence socialnega skrbstva v ljudskih odborih. V obdobju med letom 1960 in 1970 se je šola polno uveljavila v javnosti in uskladila svojo dejavnost z Zakonom o visokem šolstvu. Značilno za to obdobje je, da so se hitro razvijale socialne službe zunaj uprave, predvsem centri za socialno delo v vseh večjih mestih. V teh centrih so osnovni strokovni kader sestavljali socialni delavci. Poleg tega se je socialno delo do določene mere uveljavilo tudi v gospodarskih organizacijah in zdravstvu. Bili so predlogi in poskusi, da bi že tedaj uvedli specializacijo za socialno delo v gospodarskih organizacijah in v zdravstvu, česar pa niso ureničili. V tem času so tudi ukinili z odločbo Sekretariata za izobraževanje obveznost diplomskega dela, namesto tega pa so uvedli pisni klavzurni diplomski izpit iz socialne politike in metodike socialnega dela, poleg tega pa obvezno seminarsko delo v četrtem semestru. V tem obdobju je začela šola opremljati svojo knjižnico in izdajati prve učbenike. V letih 1970-1977 se je socialnim delavcem odprla možnost, da si pridobijo poleg višje tudi visoko izobrazbo, pa celo magisterij in doktorat iz socialnega dela in sicer tako, da je Fakulteta političnih ved najprej omogočila socialnim delavcem vpis na drugi stopnji (1971/72), nato pa odprla posebno smer za socialno politiko in socialno delo (1974/75). V razpravah o smotnosti takega dvotirnega sistema izobraževanja socialnih delavcev je predlagalo stališče, da se obe ravni izobraževanja dopolnjujeta in da so diplomanti obeh stopenj potrebni praksi. Diplomanti višje šole so še vedno najštevilčnejši kader

v socialnih službah, opravljajo široko pahljačo različnih nalog in so bili dejansko tisti, ki so skozi prakso utemeljili strokovno socialno delo. Sedanje stanje sicer ni optimalno; prav ob razpravi o sistemu izobraževanja je prišlo med socialnimi delavci pa tudi med učitelji in drugimi strokovnjaki na tem področju do "globokih razhajanj". Ker ni bilo mogoče osnovati fakultete za socialno delo, je višja šola usmerila svojo dejavnost v dve smeri: razširiti sodelovanje z drugimi ustanovami in izpopolniti notranjo organizacijo, učni načrt in program. Prizadevali so si razviti sodelovanje s Fakulteto političnih ved in z Inštitutom za socialno politiko, pa niso uspeli oblikovati predvidenega samoupravnega sporazuma o medsebojnem sodelovanju teh treh ustanov. Notranjo organizacijo in učni načrt so skušali prilagoditi smernicam visokošolske reforme in novemu položaju, ki je nastal z vedbo smeri za socialno politiko in socialno delo na FPN. Predvsem so skušali spremeniti koncept prakse in si zagotoviti stalne učne baze, na katerih bi študentje lahko opravili prakso v celoti. Spremenili so vpisno politiko tako, da so tistim kandidatom, ki v srednji šoli niso imeli sociologije in psihologije, kot pogoj za vpis postavili opravljen sprejemni izpit iz teh dveh predmetov. Struktura študentov se je v tem obdobju povsem spremenila in se izenačila s strukturo na drugih fakultetah. Šola se je kadrovske okrepila (lo profesorjev, 1 predavatelj in 1 vodja prakse), učitelji so več kot do tedaj sodelovali na strokovnih sestankih zunaj šole, izvedli pa so tudi raziskavo Permanentno izobraževanje kadrov v službah socialnega varstva. Zadnje obdobje, od leta 1977-1982 je po sodbi direktorja dr. Svete JOVANOVIČA eno najbolj dinamičnih v dosedanjem razvoju šole. "To je obdobje zelo izrazitih protislovij, prav tako pa čas, izpolnjen z nenavadnimi, lahko bi se reklo dramatičnimi dogodki. Svojevrsten paradoks je dejstvo, da je to obdobje neslutene uspešnosti, konsolidacije in kadrovske krepitve šole, istočasno pa obdobje, ko

so prvokrat oporekali njeno vrednost in javno postavili vprašanje njenega nadaljnega obstoja". V letu 1978 in 1979 je prišlo do večjih kadrovskih sprememb, pomlajevanja kadrov in izboljševanja kvalifikacijske strukture. Pri izbiri učiteljev so pazili, da so kandidati imeli formalno zahtevane pogoje (naziv magistra oz. doktorja znanosti), od dotedanjih sodelavcev pa sta dva doktorirala, eden magistriral, dva pa prijavila doktorski tezi. Danes je šola po kadrovski strukturi med najboljšimi v SR Srbiji:

od 11 stalnih učiteljev je 7 doktorjev znanosti, 3 so magistri in eden z visoko izobrazbo (vodja prakse). Da bi izboljšali učinkovitost študija, so opustili dva predmeta v prvem letniku in enega v drugem, hkrati pa uvedli obči seminar v prvem letniku, intenzivirali izdajateljsko in obštudijsko dejavnost. V učne načrte posameznih predmetov so uvedli novosti, nadaljevali so s prizadevanji, da bi izboljšali raven seminarških del in prakse in da bi razvili izpopolnjevanje strokovne izobrazbe socialnih delavcev. Močno je napredovala dejavnost knjižnice, predvsem pa izdajateljska dejavnost. V letih 1980 in 1981 so uspeli izdati 13 knjig, učbenikov, monografij in prevodov, kar je v resnici izreden dosežek. Še naprej so zaostrovali vpisne pogoje, tako da so v zadnjih letih vpisovali pretežno kandidate z odličnim in prav dobrim uspehom v srednji šoli - vsako leto okrog 150. Število študentov ob delu pa se je v zadnjih letih močno zmanjšalo. Od 300 vpisanih v šolskem letu 1980/81, do 100 vpisanih v šolskem letu 1982/83. Posebno barvo temu obdobju so dali odnosi šole in Fakultete političnih ved v poskusih, da bi se zadovoljivo rešilo vprašanje izobraževanja socialnih delavcev. Šola se zavzema za tako obliko izobraževanja in sodelovanja s fakulteto, ki bi ohranila samostojnost in identiteto strokovnega socialnega dela. Zavzema se za integracijo s fakulteto, vendar pod pogojem, da se vsaj v prvi fazi ohrani stopenjski študij.

Sporazumevanje s fakulteto ovira nepopustljivo zagovarjanje teze o kontinuiranem štiri letnem študiju. Kljub oviram in nesoglasjem pa je delo v smeri integracije obeh ustanov vse bolj konkretno in lahko pričakujemo, da bo kmalu končano. "Danes deluje v SR Srbiji, pa tudi zunaj nje, okrog 2500 socialnih delavcev kot močno pričevanje o obstoju šole in vsi ti gotovo nosijo v sebi nekaj tistega, kar jim je dala šola v Krfski številka 7", sklene svoje priložnostne misli dr. Sveta JOVANOVIĆ.

IZ INFORMACIJE O OPRAVLJANJU STROKOVNIH IZPITOV DELAVCEV,
KI OPRAVLJAJO NALOGE NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA^x

Na podlagi zakona o socialnem skrbstvu z dne 31.12.1974 je bil 17.3.1978 sprejet pravilnik o pripravniški dobi in o strokovnih izpiti delavcev, ki delajo na področju socialnega skrbstva. Zakon je posebej opredelil, kdo so strokovni delavci na področju socialnega skrbstva in jih zavezal, da morajo poleg ostalih izobrazbenih pogojev opraviti strokovni izpit, kot pogoj za delo na tem področju. Ta določila je prevzel novi zakon o socialnem skrbstvu, ki je bil sprejet 7.12.1979, s katerim je bil postavljen rok, da morajo vsi strokovni delavci opraviti strokovni izpit v roku 2 let po uveljavitvi zakona. S tem je bila podana jasna usmeritev, da se na strokovna opravila na področju socialnega skrbstva ne morejo razvrščati delavci, ki nimajo strokovnega izpita oziroma ki tega niso opravili po končani pripravniški dobi, čeprav so po sedaj veljavnih predpisih imeli možnost polaganja izpita pri Sekretariatu za občo upravo SRS.

Prvi kandidati za opravljanje strokovnega izpita po sprejetem programu so se prijavili spomladi leta 1980. Do konca leta 1981 je pristopilo k opravljanju strokovnega izpita 269 od skupno 422 strokovnih delavcev (podatek maj 1979) ali 63,7 %.

Na področju socialnega skrbstva je zaposleno skupaj 357 socialnih delavcev z višjo strokovno izobrazbo. Od teh je do konca leta 1981 pristopilo k strokovnemu izpitu 243 ali 65,5 % vseh socialnih delavcev.

^x Informacijo je pripravil Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo SR Slovenije

Ostalih strokovnih delavcev je 65 (psihologi, pedagogi, pravniki itd.) od katerih jih je pristopilo k strokovnem izpitu 26 ali 40 %.

Pri pregledu rezultatov, ki so jih kandidati dosegli, smo lahko zadovoljni z znanjem in poznavanjem področja kot celote - tako pri splošnem delu strokovnega izpita kot posebnem delu v katerem se preverja teoretično pridobljeno znanje v teku rednega šolanja, poznavanje predpisov s področja socialne dejavnosti in njihova praktična uporabnost pri vsakdanjem delu.

Strokovni izpit za delo na področju socialnega skrbstva obsega splošni in strokovni del.

Splošni del obsega naslednje predmete:

- Družbenopolitična ureditev SFRJ in SRS
- Družbenoekonomski odnosi delavcev v združenem delu
- Organizacija socialnega skrbstva
- Splošni upravni postopek in njegova uporaba v zadevah socialnega skrbstva.

Strokovni del obsega naslednje predmete:

- Družinsko zakonodajo
- Družbeno varstvo otrok
- Usposabljanje otrok in mladoletnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju ter ukrepi in zaposlovanje odraslih
- Obravnavanje mladoletnikov v kazenskem pravu in izvrševanje kazenskih sankcij
- Varstvo odraslih in posebnih skupin prebivalstva.

Kandidati z visoko stopnjo izobrazbe (15) so vsi uspešno opravili strokovni izpit z naslednjim uspehom:

odlični uspeh	5 delavcev	ali	33,5 %
prav dober uspeh	3 delavci	ali	20 %
dober uspeh	6 delavcev	ali	40 %
zadosten uspeh	1 delavec	ali	6,5 %

Z višjo stopnjo izobrazbe je od skupnega števila v letih 1980 in 1981 (254) uspešno opravilo strokovni izpit 234 delavcev ali 92 % z naslednjim uspehom:

odlični uspeh	41 delavci	ali	17,5 %
prav dober uspeh	82 delavcev	ali	35 %
dober uspeh	103 delavci	ali	44 %
zadosten uspeh	8 delavcev	ali	3,5 %

En popravni izpit je imelo 14 delavcev ali 5,6 %, dva popravna izpita so imeli 4 delavci ali 1,6 %, negativno oceno iz več predmetov pa sta imela 2 delavca ali 0,8 %.

Pri analiziranju posameznih izpitnih rokov po številu kandidatov, uspešnosti grupe kot celote ter doseženih uspehih po predmetih smo ugotovili, da je ob istih kriterijih uspeh v letu 1981 slabši kot v letu 1980. To je pripisati dejstvu, da je v letu 1981 opravljajo strokovni izpit več mlajših delavcev, ki teoretičnega znanja, pridobljenega v teku študija, še niso dovolj uporabno povezali z praktičnim delom ali pa so svoje pridobljeno znanje ozko usmerili samo v področje na katerem delajo in ne zajemajo v svojem nadaljnjem izobraževalnem procesu področja kot celote. Zlasti lahko praktično ocenimo poznavanje samoupravnih odnosov področja, kar na eni strani govori o dokaj ozki usmerjenosti posameznika in manj na njegovo širšo družbeno angažiranost, ki bi morala biti sestavni del vsakega strokovnega delavca na tem

pomembnem družbenem področju. Rezultati, ki so jih kandidati dosegli pri strokovnih predmetih na izpitu pa govorijo, da bi tudi pri teoretičnem študiju na VŠSD več pozornosti posvetili praktični uporabnosti teorije v praksi in z diplomskim usposabljanjem zlasti mlajših kadrov prispevali k formiranju vsestransko usposobljenih delavcev za delo na področju socialnega varstva.

STALIŠČA IN SKLEPI:

1. Delovne organizacije na področju zdravstvenega in socialnega varstva bi morale z organiziranim delom v času izobraževanja in pripravništva nuditi učencem, študentom in pripravnikom možnost, da se čim bolj seznanijo s praktičnim delom in tako usposobijo za samostojno opravljanje poklica.
2. Preizkus usposobljenosti za samostojno delo delavcev na področju zdravstvenega in socialnega varstva je treba dvigniti na višjo strokovno raven, kar velja zlasti za delavce z višjo in visoko strokovno izobrazbo.
3. Vsebino strokovnega izpita delavcev na področju socialnega varstva je treba prilagoditi kandidatovemu delovnemu področju in pri tem izhajati iz nalog, ki jih opravlja, z namenom, da se preveri njegova usposobljenost za samostojno delo. Da bi socialne in druge delavce bolj usmerili v preventivno delo, naj se ob preizkusu znanja preverja tudi širše poznavanje socialne problematike. Ta stališča naj se upoštevajo pri dopolnitvah ustreznega izvršilnega predpisa.
4. V procesu usmerjenega izobraževanja in usposabljanja je treba zagotoviti, da se bodo delavci na vseh stopnjah in področjih dela dejansko usposobili za samostojno delo, kar naj bi se preverilo s strokovnim izpitom, ki naj se tudi v prihodnje opravlja na republiškem upravnem organu.

IZ FUJIM REVIJ

STATISTIKA O IZOBRAŽEVANJU SOCIALNIH DELAVCEV V ZDA

Allen Rubin, *Statistics on Social Work Education in the United States: 1980*. Council on Social Work Education, New York, 1981.

Podatke za redno letno statistično poročilo sveta za izobraževanje za socialno delo so posredovali vsi podiplomski programi za socialno delo in 84 % dodiplomskih programov. V ZDA je bilo v letu 1980 275 programov za socialno delo; od tega 190 samo dodiplomskih, 54 "združenih" dodiplomskih in podiplomskih in 31 samo podiplomskih. 58,5 % vseh programov poteka v organizacijskih okvirih državnih kolidžev in univerz, sledijo programi v ustanovah, povezanih s cerkvijo in v zasebnih ustanovah. Večina podiplomskih programov je na univerzah z več kot 10 tisoč študenti, dodiplomski programi pa so po manjših univerzah in kolidžih, skoraj polovica na šolah z manj kot 5 tisoč študenti. Število učiteljev, ki poučujejo v programih za socialno delo je 4702. Zanimivo je, da ima večina dodiplomskih programov manj kot 10 učiteljev, v poprečju 6,8. Gre torej za sorazmerno majhne šole, ki so po tej značilnosti kar primerljive z našimi. V podiplomskih programih pa sodeluje poprečno po 40 učiteljev na program, od tega 28 s polnim delovnim časom. Dve tretjini vseh učiteljev, ki sodelujejo pri programih socialnega dela, sta stodontotno zaposleni samo na teh programih. Med učitelji je v poprečju približno enako število moških kot žensk, vendar pa je na dodiplomskih nekaj več žensk, na podiplomskih pa več moških. Vsi učitelji imajo najmanj magisterij, v večini prav iz socialnega dela. Tako ima na dodiplomski stopnji 70 % učiteljev magisterij, 10 % pa doktorat iz socialnega dela, ostali imajo magisterij ali doktorat iz drugih disciplin. Na podiplomskih programih pa ima 49 % učiteljev magisterij iz socialnega dela, 24 % pa doktorat, kar pomeni da ima tudi na

podiplomskih programih skoraj tričetrt učiteljev akademsko stopnjo iz socialnega dela in le četrtina iz drugih disciplin. Poprečna plača rednega profesorja na podiplomskem programu (najvišji rang) je 32 060 dolarjev na leto, poprečna plača inštruktorja z magisterijem (najnižji rang) na dodiplomskem programu je 14 940 dolarjev. Med plačami učiteljev je torej skoraj tolikšen razpon kot pri nas med najvišjim osebnim dohodkom učitelja in osebnim dohodkom snažilke.

Podatki o študentih se nanašajo le na 219 dodiplomskih programov (84 %), ker ostali niso odgovorili. Skupaj je bilo v letu 1980 v teh programih vpisanih 27 051 rednih študentov (v resnici bi jih bilo torej več kot 30 tisoč) ali poprečno (median) 60,6 študentov na program. Diplomiralo je 7791 študentov ali slaba tretjina. V magistrski program se je vpisalo 17 122 rednih in 5274 študentov ob delu, v doktorskega pa 825 rednih in 710 ob delu. Istega leta je bilo podeljenih 9850 magistratur in 213 doktorskih naslovov. Med vpisanimi v magistrske programe je 75,9 % žensk, 73,5 % jih je med tistimi, ki so uspešno končali te programe. Med vpisanimi v doktorske programe je le 56,5 % žensk. Kandidati za magisterij so v večini mlajši od 26 let, doktorskega študija pa se lotevajo že nekoliko starejši, večina je med 31 in 40 leti. Največ študentov podiplomskega študija se v prvem letu usmeri v študij generičnega, polivalentnega socialnega dela (40 %), sledi klinična usmeritev, neposredno delo z ljudmi, "mikro" socialno delo in delo s posameznikom. V drugem letu se rang teh usmeritev le zamenja. Manj je zanimanja za skupinsko delo, skupnostno delo, upravo, socialno politiko, institucionalne intervencije (mezo/makro intervencije) in raziskovanje. Pri delovni praksi se jih največ odloči za področje duševnega zdravja (psihiatrično socialno delo), za zdravstvene ustanove, za področje varstva družine in otrok. Za druga področja je manj zanimanja.

Trendi v zadnjih petih letih: nekoliko narašča število dodiplomskih programov, povečuje se število učiteljev in študentov, predvsem žensk (kar je najbolj očiten trend). Število žensk med diplomanti je naraslo od 77 % v letu 1976 do 84 % v letu 1980. Na podiplomskem študiju je najbolj dramatičen trend velik upad števila prijav - za 30 % v primerjavi s 1975. letom. Število sprejetih pa se je povečalo na 61 %. Povečuje se število študentov ob delu, ki obsega skoraj eno četrtino vpisanih v magistrske programe, upada pa število rednih študentov tretje stopnje. Pri obeh kategorijah študentov narašča število žensk.

MLADOSTNIKI - BEGAVCI NA NIZOZEMSKEM

Frank Nieslony, Zur Weglauf-Problematik Jugendlicher-
Partielle Lösungsversuche im Rahmen alternativer
Sozialarbeit in den Niederlanden, Neue Praxis, 1/1982,
32-53.

Mladostnike begavce lahko delimo na tiste, ki so pobegnili od doma in one, ki so pobegnili iz zavodov. Vzroki pobegov od doma so namreč drugačni od vzrokov pobegov iz zavodov. Prve razlagajo kot znamenje upora mladostnika proti staršem, druge pa povezujejo z režimom v zavodih. Ocenjujejo, da na Nizozemskem pobegne od doma nekaj tisoč mladostnikov na leto; te ocene temeljijo na številu tistih, ki iščejo pomoč pri alternativnih socialnih službah. Med vzroki so: generacijski konflikti, siljenje v nezaželeno šolo ali poklic, preprečevanje odnosov s partnerjem, omejevanje kroga prijateljev, druge vrste neustrezno ravnanje staršev, prepovedovanje spolnih odnosov, spori zaradi političnih in verskih prepričanj, ali preprosto želja po samostojnosti. V neki raziskavi so leta 1974 našteali po podatkih policije skupaj 7500 begavcev od doma, kar je približno toliko, kot je pobegov iz zavodov. Toda to število predstavlja le 0,3 % vse mladine, ki živi doma, hkrati pa 23 % od vseh gojencev zavodov za mladoletnike. V skupnem številu begavcev prevladujejo fantje, med tistimi, ki so pobegnili od doma pa dekleta. Najpogostejša starost je 15 do 16 let. Večina se vrne domov po enem tednu; tisti, ki imajo za sabo že več pobegov, ostanejo zdoma dlje, ali pa se sploh ne vrnejo, ker postanejo medtem polnoletni.

Skoraj vse alternativne službe socialne pomoči, ki so se razvile v začetku sedemdesetih let kot reakcija na konzervativizem tradicionalnih služb, imajo opraviti z begavci, čeprav ne

vse enako. Delež begavcev med strankami teh organizacij je od 3 % do 49 %. Za begavce je najpogostejši stanovanjski problem, potreba po denarni pomoči oziroma preskrbi sploh, po pravni pomoči, informacijah, pogovoru. V amsterdamskem mladinskem svetovalnem centru so leta 1978 med mladimi, ki so pri njih iskali pomoč našteali 3,7 % ali 206 begavcev. Ta odstotek je bil v zadnjih letih dokaj stalen. Med begavci je bilo 56 % deklet in 44 % fantov. Najmočneje sta zastopani prav kategoriji deklet, mlajših od 16 let ter med 16 in 18 leti, slede pa fantje od 16 do 18 let in fantje, mlajši od 16 let. Dobri dve tretjini vseh sta pobegnili od doma, ostali iz zavodov. Alternativna socialna služba deluje v bistvu kot posrednik, ki begavca napoti dalje: v sprejemni center, center za bolezni odvisnosti, rejniško družino, sprejemno družino, bolnico, samostojno stanovanje, skupno stanovanje, preiskovalni zapor, nazaj v družino, v hotel ipd. Poleg tega pa je naloga alternativnih oblik pomoči usposobiti begavce za solidarnostno združevanje, da bi odpravili vzroke svojih problemov, jim pomagali pridobiti samostojnost, da bi se naučili zagovarjati svoje interese. V letih 1977 in 1978 so v okviru ene alternativnih organizacij izvedli eksperimentalni projekt prostovoljnega dela z begavci. Namen projekta je bil omogočiti begavcem, da bi sami, po svojem časovnem načrtu dosegli boljše življenjske pogoje. Delo je potekalo v dveh fazah: fazi sprejema in fazi samopomoči. V vsaki fazi je delala po ena skupina begavcev s "spremljevalci", ki so bili prostovoljci oziroma praktikanti. Vsak mladostnik, ki je pobegnil iz zavoda in se javil pri tej organizaciji, je bil najprej povabljen na pogovor pri dežurnem. Potem ko je povedal svojo zgodbo, so mu ponudili na izbiro bodisi sprejem v kriznem centru ali pa sodelovanje pri projektu. Opisali so mu osnovne razlike med tema alternativama. Če so se za sodelovanje pri projektu odločili, so ga

napotili v gostiteljsko družino (Gastfamilie). Za zvezo s temi družinami so skrbeli člani skupine za sprejem oziroma spremljevalci. Vsi udeleženci so lahko na kontaktnih večerih, ki so bili vsakih 14 dni, izmenjavali izkušnje. Skupina za samopomoč se je sestajala vsak dan v prisotnosti dveh spremljevalcev-prostovoljcev, ki sta vodila skupino na nedirektiven način pod naslednjimi predpostavkami: pomoč zagotovimo v skupini; člane skupine povezuje ista usoda; skupino vodijo člani sami, pomoč je nepoklicna; stiska je pretežno nematerialna, psihosocialna; problemi so specifični; člani so si med seboj v oporo, izmenjujejo si izkušnje in izražajo čustva; skupaj iščejo rešitve posameznih problemov; izmenoma dajejo in sprejemajo pomoč. Prostovoljni sodelavci projekta sodijo, da pomen projekta ni toliko v rezultatu kot v načinu dela. Samopomoč je po njihovem ena od metod politizacije; problemi begavcev so posledica njihovih življenjskih razmer in ne individualnih posebnosti; samopomoč pa združuje pomoč, akcijo in ozaveščanje. Kakšna je bila usoda 18-ih članov te skupine? Štirje so se vrnili v zavod in kasneje spet pobegnili, dva sta po potepanju pristala v zaporu, trije živijo v gostiteljskih družinah, devet si jih je našlo bivališče, bodisi pri zasebnikih, v družinski stanovanjski skupnosti ali svojo sobo.

Skoraj istočasno z nastankom različnih alternativnih organizacij za socialno pomoč, je bila ustanovljena tudi interesna organizacija gojencev domov in begavcev, "interesno združenje mladoletnih", ki šteje 1500 članov in jo priznava in subvencionira država. Deluje tako nekako kot sindikat in združuje tri kategorije članov: gojence zavodov, bivše gojence in prostovoljne sodelavce. Njena naloga je zastopanje interesov in pravic njenih članov pred oblastmi, preprečevanje neustreznih postopkov in diskriminacije mladoletnih, podpiranje mladoletnih in drugih mladih ljudi, odkrivanje neustreznih pogojev v zavodih itd. Ta

organizacija je postala upoštevanja vreden partner oblasti, pravosodja in ustanov socialnega skrbstva za mladino. Novejšega datuma je projekt, namenjen pomoči begavcem iz domov mladinskega skrbstva in psihiatričnih ustanov. Zanje so uredili primerno hišo za začasno bivanje. Med bivanjem v tem sprejemnem centru skušajo ustvarjati pogoje, da si begavci opomorejo, da zopet pridobijo zaupanje vase in sami določijo smer nadaljnjega življenja. Zelo pomembna sta pri tem izmenjavanje izkušenj in medsebojna podpora. Na osnovi skupnih interesov in enakih problemov, je treba poskusiti izvesti družbene akcije in se pri tem povezati z drugimi skupinami, ki delujejo na tem področju.

Po mnenju pristašev alternativnih oblik pomoči so njihove posebnosti naslednje: "Ne izolirajo problemov tistih, ki iščejo pomoč, ampak opozarjajo na soodvisnost, vzroke za potrebe po pomoči vidijo v družbenem kontekstu in zato politizirajo; zavzemajo se za prikrajšanega iskalca pomoči in so z njim solidarne; ozaveščajo in emacipirajo in so po teh izhodiščih svojega dela alternativne glede na obstoječe tradicionalne nizozemske sisteme pomoči" (s. 49).

FREDSODKI O ZLORABAH SOCIALNIH POMOČI

Heinrich A. Henkel, Franz Favelka, Missbrauch und Sozialpolitik - Kritik an Strategien zur Begränzung des Wohlfahrtsstaats, Neue Praxis, 2 1982, 109-116.

Fredsodek, da se socialne pomoči, druge socialne dajatve in usluge na veliko izkoriščajo in zlorablajo je razširjen in trdovraten. Občila senzacionalistično poročajo o posameznih primerih zlorab in skušajo zbuditi vtis, da gre za ropanje države in plačevalcev davkov. Pri tem imajo za zlorabo ne le to, da prosilec za socialno pomoč zavestno navaja neresnične podatke in se skuša torej s prevaro okoristiti, ampak tudi to, če si skuša kdo pridobiti več različnih dajatev, do katerih je po zakonu upravičen. To seveda ni zloraba. Do zlorabe pride le takrat, kadar oseba prejema določeno pomoč (uporablja uslugo), čeprav do nje ni upravičena, ne glede na to, po čigavi krivdi je prišlo do takega stanja.

Največji del neupravičenih prejemkov pripisujejo zapletenim postopkom in predpisom, posebno pa pogostemu spreminjanju pravnih osnov. Tako ocenjujejo, da je v ZDA med prejemniki prehrambnih bonov (Food Stamps Program; boni za prehrano po znižanih cenah) 7,8 % neupravičenih (v letu 1979/80), za program socialnih pomoči družinam v ZDA (AFDC program) pa, da je 1,8 % prevar (l. 1975). V Veliki Britaniji ocenjujejo, da je povprečni odstotek zlorab pri socialnih pomočeh (Supplementary Benefit Program) 2,8 % (1965-1971).

Toda to je premalo v primerjavi z oceno mednarodne skupine izvedencev, ki sodijo, da približno polovica upravičencev ne dobiva pomoči. To pomeni, da precejšnje število upravičencev ne izkoristi svojih pravic, ker jih ne more ali noče. V Veliki Britaniji sodijo, da programe socialnih pomoči izkorišča 82 % upravičencev. V Avstriji navajajo 50-odstotno izkoriščencst socialnih pomoči, v ZR Nemčiji pa 52-odstotno. Zlorab je povsod zelo malo, od 1 do 3 %, v množičnih občilih in v političnih razpravah pa se jim pripisuje nesorazmerno velik pomen, medtem ko niti omenjajo ne, da

SEZNAM DIPLOMSKIH NALOG, KI JIH JE KNJIŽNICA VŠSD
PREJELA V LETU 1981

I. del

1. Ambrožič Štefka: Oddih in rekreacija delavcev Alples
Železniki Ljubljana, 1980, 45, 3 str.
2. Batič Marjeta: Vpliv politike LB - Stanovanjske komu-
nalne banke za reševanje stanovanjske problematike de-
lavcev Avtotehne Ljubljana v obdobju 1976-1980.
Ljubljana, 1981, 57 str.
3. Belak Lučka: Analiza življenskih razmer prebivalcev,
starih nad 60 let v krajevni skupnosti Šmartno v
Rožni dolini in krajevni skupnosti Nova vas.
Celje, 1981, 58,5,6 str.
4. Bernik-Peršin Ivica & Breda Dolinar: Socialna politi-
ka s posebnim ozirom na socialnem skrbstvu v obdobju
od leta 1940-1950 na območju Škofje Loke.
Škofja Loka, 1981, 107 str.
5. Bogataj Irena: Zaposlovanje invalidov v Tovarni elek-
trotermičnih aparatov ETA Cerkno.
Idrija, 1979, 68 str.
6. Boltar Evgen: Odnos do uživanja alkoholnih pijač pri
učencih v dijaškem domu v Ajdovščini.
Ljubljana, 1980, 18,17,5 str.
7. Brecelj Živa: Problemi vključevanja mladostnikov z
motnjami vedenja in osebnosti v družbo po končanem
bivanju v vzgojnem zavodu.
Ljubljana, 1981, 75 str.
8. Brlenič Milena: Življenske razmere samskih delavcev
v DO "Sava" Kranj.
Škofja Loka, 1981, 44. str.
9. Bunčič Jožica: Alkoholizem v Industriji usnja Vrhnika.
Vrhnika, 1981, 44 str.
10. Butara Marjeta: Vključevanje lažje duševno prizadetih
otrok in mladostnikov v različna socialna okolja.
Ljubljana, 1981, 51 str.
11. Cerar Ana: Družina in prosti čas: Preživljanje pros-
tega časa družin s predšolskim otrokom.
Ljubljana, 1981, 69 str.

12. Damjanić Gracijela: Prehrana delavcev v tovarni "Lek" (v letu 1978): Analiza dietne prehrane. Ljubljana, 1978, 35 str.
13. Dekleva Edvina: Delovni invalidi podjetja Javor lesna industrija Pivka TOZD Tovarna vezanih plošč Pivka. Ljubljana, 1981, 47,4 str.
14. Dobaj Vlasta & Marija Premzl: Stalno skrbništvo nad mladoletniki v občini Maribor za leto 1979. Ljubljana. 1980. 56,7 str.
15. Furlanič-Valentinčič Vesna: Analiza mnenj in stališč študentov v zvezi z zakonsko zvezo, izvenzakonsko skupnostjo, družino in odnosom med spoloma nasplošno. Ljubljana, 1981, 131,3 str.
16. Gradič Branka: Preživljanje prostega časa učencev osnovne šole Karel Destovnik Kajuh v Ljubljani. Ljubljana, 1980, 56 str.
17. Grad Marija & Mirjam Okretić & Slavica Pirc & Sonja Vrhovec: Družbeno ekonomski položaj starejših občanov v občini Šiška. Ljubljana, 1980, 55 str.
18. Goličnik Fanika & Svetlana Jelič: Aktivnost stanovalcev Doma starejših občanov Ljubljana-Bežigrad. Ljubljana, 1981, 48,5 str.
19. Grošelj-Pavliha Marija: Nesreče pri delu v TOZD Usnjarna Šmartno. Ljubljana, 1974, 57 str.
20. Havdej Branka: Socialna politika v SRS, v obdobju 1940-1950, s posebnim poudarkom na socialno skrbstvo-območje občine Mozirje. Solčava, 1981, 70 str.
21. Hlebanja Danica: Izobraževanje delavcev v REK - Delovna organizacija Elektrostrojna oprema, Preloge, Velenje. Velenje, 1981, 52 str.
22. Hostar Mojca & Jarec Irena: Socialna politika v SRS, s posebnim poudarkom na socialno skrbstvo - območje občine Radovljica. Gorje, Radovljica, 1980, 102 str.
23. Hure Marija: Zadovoljevanje stanovanjskih potreb delavcev v obdobju 1981-1985 v SOZD Slovenija avto. Ljubljana, 1981

24. Humar Ines: Aktivnost mladine v KS Ledine v občini Nova Gorica: Analiza življenskih razmer ter vpliv le-teh pri zadovoljevanju potreb mladine v KS Ledine.
Ljubljana, 1980, 61,8 str.
25. Juhart Zdenka: Življenske razmere otrok z motnjami v občini Slovenska Bistrica (šol.l.1979/80).
Slovenska Bistrica, 1981. 54 str.
26. Kesič Janja: Analiza bolezenskih izostankov v Blagovno transportnem centru od leta 1976 do leta 1980.
Ljubljana, 1981. 73. str.
27. Klančar Franc Janez: Profil socialnega delavca na gradbišču.
Maribor, 1981, 48 str.
28. Kočever Lidija: Položaj romskih učencev na 1. osnovni šoli v Murski Soboti.
Ljubljana, 1978, 65 str.
29. Koglot Mirela: Razveze zakonskih zvez na območju Temeljnega sodišča v Novi Gorici: Analiza sporazumnih razvez in razvez po razveznem razlogu.
Nova Gorica, 1981. 58 str.
30. Kokol Terezija: Rejništvo v občini Ptuj.
Ljubljana, 1980. 67 str.
31. Kopušar- Jaklič Marjeta: Stanje rejništva v socialistični republiki Sloveniji.
Ljubljana, 1981, 56 str.
32. Kosi-Tušak Lidija: Življenski pogoji otrok, učencev Posebne osnovne šole Maribor, ki živijo v rejniških družinah.
Maribor, 1981. 75 str.
33. Košnjek Silva: Organiziran prosti čas otrok v družini in šoli.
Ljubljana, 1981. 59 str.
34. Koželj-Berčič Metka: Analiza stanovanjskih razmer delavcev v proizvodnem in trgovskem podjetju Tekstil Ljubljana, TOZD Predilnica Medvođe, Barletova 4, Medvođe.
Ljubljana, 1981. 34,4,2 str.
35. Koželj-Švigelj Zdenka: Življenski in delovni pogoji sladkornih bolnikov v tovarni zdravil Krka Novo mesto.
Novo mesto, 1981. 48 str.

36. Krašovec Mateja: Družinsko varstvo. Izvajanje družinskega varstva v sklopu vzgojnovarstvene organizacije v občini Domžale. Domžale, 1981, 51,5 str.
37. Krevs Edvard: Problemi in rezultati poklicne rehabilitacije otrok zavarovancev v Domu za usposabljanje invalidne mladine Kamnik ter v Centru za varstvo in rehabilitacijo slepih Slovenije Škofja Lola. Ljubljana, 1968, 39,2 str.
38. Kristan Julijana: Zdravstveno stanje mladostnikov, ki so bili obravnavani v strokovni službi kot storilci kaznivih dejanj. Ljubljana, 1980, 59 str.
39. Ladava Ivanka: Potrebe in možnosti razvoja otroškega varstva v krajevnih skupnostih v okolišju osnovne šole Dušan Munič Most na Soči. Tolmin, 1971, 64 str.
40. Lahovnik Marijana: Rehabilitacija in zaposlovanje delovnih invalidov v delovni organizaciji Lesna Slovenj Gradec, gozdarstvo in lesna industrija. Slovenj Gradec, 1981, 53 str.
41. Lavrič Oreta: Arhitektonske ovire v kulturnih ustanovah v občini Ljubljana-Center. Ljubljana, 1981, 67 str.
42. Legen Erika: Rejništvo v občini Murska Sobota v letu 1980. Murska Sobota, 1981, 43 str.
43. Lipovec Dušan: Analiza nekaterih pogojev življenja v enoroditeljskih družinah. Ljubljana, 1980, 80 str.
44. Lužar Emilija: Življenje v novem domu starejših občanov v Novem mestu. Novo mesto, 1980, 38,7 str.
45. Majcenovič Stanislava: Rejništvo duševno prizadetih otrok v občini Maribor v letu 1976: življenski pogoji rejencev v matični in rejniški družini. Maribor, 1977, 56,3 str.
46. Martinčič Marjeta: Vpliv socialnih in ekonomskih dejavnikov na zdravljenje tuberkuloznih bolnikov: Analiza razmer bolnikov, ki so se zdravili v disperzerju za pljučne bolezni in tuberkulozo zdravstveni dom Novo mesto v letu 1980. Ljubljana, 1981, 43 str.

47. Meglič Julijana: Analiza psiho-klime v živilskem kombinatu žito TOZD Šumi.
Ljubljana, 1981, 27,5 str.
48. Meško Ivica: Resocializacija nekdanjih gojencev vzgojnih zavodov v občini Ravne na Koroškem v obdobju 1970 do 1980.
Ljubljana, 1981, 46 str.
49. Milanović Zlatibor: Problem alkoholizma v JNA.
Ljubljana, 1981, 38 str.
50. Mitrovič Mirko: Taborništvo kot oblika preživljanja prostega časa.
Ljubljana, 1981, 50 str.
51. Mladenovič Dobrivoje: Uloga radnih organizacija i članova porodica u lečenju alkoholizma: iskustva odseka za alkoholizam Pohorski dvor.
61. str.
52. Murnik Jožica: Poškodbe v TOZD Valjarna, DO Železarna Jesenice v l. od 1975 do 1979.
Jesenice, 1980, 80 str.
53. Novinc Bojana: Delovni in življenjski pogoji delavcev v železniški transportni organizaciji Nova Gorica: s posebnim ozirom na zaposlovanje in fluktuacijo kadrov.
Nova Gorica, 193 str.
54. Orthaber Milan: Alkoholizem: (življenje in delo kluba zdravljenih alkoholikov v Ptuj).
Ptuj, 1980, 123 stran.
55. Peršak Brigita: Socialna zrelost mladoletnikov pred zavodsko obravnavo in po njej: Primerjava nekaterih elementov socialne zrelosti mladoletnikov pred oddajo v vzgojni zavod in po odpustu iz zavoda.
Maribor, 1981, 43,5 str.
56. Pirnat Metka: Analiza bolezenskih izostankov v OZD BTC Javna skladišča Ljubljana.
Ljubljana, 1980, 35,7 str.
57. Planinšek-Kure Darinka: Analiza izjemnega reševanja stanovanjskih vprašanj delavcev v DO Krka, tovarna zdravil, Novo mesto v obdobju 1976-1980.
Novo mesto, 1981, 49 str.

NAVODILO SODELAVCEM

Sodelavce prosimo, naj svoje prispevke pošiljajo v dveh izvodih na naslov Uredništvo Socialnega dela, Višja šola za socialne delavce, Šaranovičeva 5, 61000 Ljubljana.

Obseg načelnih člankov, teoretičnih razprav in poročil o raziskavah naj ne presega 15 tipkanih strani. Obseg ostalih prispevkov, to je poročil, vesti, ocen, prikazov idr. naj ne presega 5 tipkanih strani, če ni drugače dogovorjeno. Načelnim člankom priložite povzetek do 15 vrstic.

Vsako besedilo naj bo napisano z dvojnimi razmikom, to je 30 vrstic na stran, ker sicer ni mogoče besedila popravljati.

Opombe in navajanje virov: (1) V opombah podrobneje pojasnjemo besedilo ter navajamo dodatne reference. Opombe potekajo po zaporednih številkah, ki jih v besedilu pišemo za en razmik nad besedo, na katero se nanašajo (npr. pomoč¹). Vsebino opomb navedemo na koncu besedila pred seznamom literature. (2) Vire navajamo tako, da med besedilom navedemo v oklepajih ime avtorja, letnico izida dela, iz katerega je vzeta navedba, in stran (npr. (Fromm, 1963, 21). Na koncu besedila dodamo seznam uporabljene literature, urejen po abecedi priimkov in imen avtorjev.

Besedilu priložite na posebnem listu svoje osebne podatke isc. ime in priimek, strokovni in znanstveni naslov, ustanovo, kjer ste zaposleni in funkcijo, natančen domači naslov z navedbo občine, številko žiro računa oz. izjavo, da ga nimate.

